

Et mere retfærdigt pensionssystem

Indholdsfortegnelse

Forord	3
Sammenfatning	6
1. Indledning	9
2. Metode, data og definitioner	12
2.1 Metode og data	12
2.2 Definitioner	12
3. Den danske pensionsmodel	14
3.1 Det danske pensionssystem i hovedtræk	14
3.2 Udvalgte tidlige tilbagetrækningsordninger	16
3.3 Udfordringer i et ellers velfungerende pensionssystem	18
3.4 Nyt regeringsgrundlag og pensionssystemet	20
4. Hvem er PenSam's medlemmer?	23
4.1 PenSam's medlemmer	23
4.2 Medlemmernes karakteristika	24
4.3 Arbejdsmarkedstilknytning	29
4.4 Tilkendelser af førtidspension	31
4.5 Forbrugsmuligheder for pensionister	32
5. Problematikker på arbejdsmarkedet	36
5.1 Arbejdsmarkedsproblematik 1	36
5.2 Arbejdsmarkedsproblematik 2	37
6. Et solidarisk pensionssystem	40
6.1 Den nuværende ordning skaber ulighed	40
6.2 Balancen mellem forsikringsdækning og pensionsopsparing ændres	41
6.3 Mulige løsningsmodeller	44
Bilag	49
Bilag 1	49
Bilag 2	50
Bilag 3	51
Bilag 4	55
Bilag 5	56
Bilag 6	57
Bilag 7	64
Litteraturliste	67

Forord

Alle har ret til en god pensionsordning. Her i landet er retten sikret på forskellige måder bl.a. ved indførelse af arbejdsmarkedspensionerne fra slutningen af 1980'erne. Det danske pensionssystem er ubestrideligt i verdensklasse, men har en indbygget svaghed, der især rammer nogle af de økonomisk dårligst stillede pensionister, da disse grupperes i få pensionsselskaber og dækker solidarisk for hinanden.

Svagheden i systemet er også en væsentlig styrke. Den solidariske hæftelse sikrer nemlig muligheden for at få en pensionsordning uanset individuelle risici. Til gengæld er pensionssystemet også indrettet på en måde, hvor en større andel af personer med høj risiko for fx at blive førtidspensionister samles i få pensionsselskaber. Da de solidariske hæftelser er afgrænset inden for de enkelte selskaber, kommer en mindre gruppe af de økonomisk dårligst stillede pensionsindbetalere til at bære den økonomiske byrde for, at flere af deres kollegaer må forlade arbejdsmarkedet før tid. Det gør de, fordi medlemmerne kollektivt betaler for forsikringen af den gruppe, som må trække sig tidligt tilbage, og derved samtidig indbetale mindre til deres egen alderspension. Så selvom arbejdsmarkedspensionerne er en stor succes, er det også ved at være på tide at give systemet et serviceeftersyn. Der skal strammes og justeres de rigtige steder, så det holder mange år endnu.

Derfor er det rigtig positivt, at der nu er politisk opmærksomhed på at gå pensionssystemet efter i sømmene. I regeringsgrundlaget fra december 2022 lægges der vægt på, at det skal være muligt at trække sig værdigt tilbage efter et langt arbejdsliv, uanset om man har været i arbejde frem mod folkepensionsalderen eller ej. Der fokuseres også på, at de tidlige tilbagetrækningsordninger skal gentænkes. Der er altså åbnet for en dialog om, hvordan vi sikrer et fortsat stærkt pensionssystem, hvor de økonomisk dårligst stillede også tilgodeses. Situationen er lige nu den, at ganske få pensionsselskaber har nogle af de lavestlønnede faggrupper som medlemmer. De tager et stort samfundsansvar ved at sikre en rimelig pension til de medlemmer, der bliver nødt til at trække sig tidligt tilbage fra arbejdsmarkedet.

I denne rapport dokumenterer vi behovet for politiske initiativer, der kan løse nogle af udfordringerne i det danske pensionssystem. Udfordringerne er forbundet med tidlige tilbagetrækningsordninger og koncentrationen af personer med større risici for at trække sig tidligt tilbage i få arbejdsmarkedspensionsselskaber. Projektet er lavet i et samarbejde med PenSam, som er arbejdsmarkedspensionsselskab for personer på en FOA-overenskomst. Kraka Advisory takker Jørgen Søndergaard for værdifuld faglig sparring. Kraka Advisory har ansvaret for eventuelle fejl og udeladelser i analyserne.

Peter Mogensen
Direktør i Kraka Advisory

Om Kraka Advisory

Advisory er en samfundsøkonomisk konsulentvirksomhed, der er ejet af Fonden Kraka. Vores overskud går ubeskåret til aktiviteter i tænketanken Kraka til at udvikle samfundsrelevante analyser. I Kraka Advisory benytter vi os løbende af sparring med anerkendte forskere for at sikre, at kvaliteten af vores analyser er på det højeste faglige niveau. Derudover benytter vi vores politiske indsigt til at forstå kundens strategiske behov for derved at kunne levere et forståeligt materiale, som er direkte anvendeligt i beslutningsprocessen. Kraka Advisory har et strategisk samarbejde med Deloitte, som giver os adgang til en bred vifte af klassiske konsulentkompetencer. Sammen har vi en unik position i markedet, baseret på faglighed, uafhængighed og troværdighed.

Adresse: Kraka Advisory, Rigersgade 11, 3. sal, 1316 København K

E-mail: admin@kraka-advisory.com

Hjemmeside: www.kraka-advisory.com

Sammenfatning

Der er udfordringer i det danske pensionssystem

Det danske pensionssystem er overordnet et af verdens bedste, men der er områder med udfordringer. Udfordringerne hænger sammen med systemets opbygning, hvor medlemmer samles i kollektive arbejdsmarkedspensionsselskaber, afhængig af den overenskomst, de er ansat på. Det betyder, at der er en stor variation i medlemmer på tværs af pensionselskaber, men meget lidt variation inden for det enkelte kollektive arbejdsmarkedspensionsselskab. Analysen dykker ned i pensionssystemets udfordringer, med pensionsselskabet PenSam som eksempel.

Kanten af arbejdsmarkedet samles i få selskaber

Variationen i medlemmer på tværs af selskaber betyder, at der samles flere medlemmer med løs tilknytning til arbejdsmarkedet i få arbejdsmarkedspensionsselskaber. Selskaberne vil typisk også have medlemmer, der må trække sig tilbage tidligere. I litteraturen er der en klar sammenhæng mellem fx tilknytning til arbejdsmarkedet, helbredsmaessig status, socio-økonomiske faktorer og sandsynligheden for at få tilkendt førtidspension.

Der hæftes solidarisk for hinanden

Indenfor det enkelte kollektive arbejdsmarkedspensionsselskab hæfter man solidarisk for hinanden. De eksisterende kunder betaler derfor ind til forsikringsdækning af den tidlige tilbagetrækning, hvor bl.a. medlemmernes alderspension sikres. I selskaber med en stor grad af tidlig tilbagetrækning, vil medlemmerne derfor betale en større andel til forsikring af førtidspension, og en mindre andel til deres egen alderspension. Forsikringsordninger af invalidedækninger, som fx førtidspension, er frivillige for pensionsselskaberne, men er en del af arbejdsmarkedspensionsselskabernes forpligtelse for at sikre medlemmerne et tilstrækkeligt forsørgelsesgrundlag hele livet. Med de stigende forsikringspriser vil en større del af forsørgelsesbyrden i pensionstilværelsen tilfalde det offentlige gennem en forhøjelse af bl.a. folkepensionstillægget.

Få pensionsselskaber har 40 pct. af alle førtidspensionisterne

De tidlige offentlige tilkendelser af førtids- og seniorpension er i høj grad koncentreret i få pensionsselskaber. Ca. 25 pct. af dem, der indbetaler til pension, har op mod 40 pct. af førtidspensionisterne. Det hænger sammen med, at der er variation i hvilke medlemmer, der samles i det enkelte pensionsselskab, hvor nogle grupper i højere grad er i risiko for at få tilkendt førtidspension. Det kan være personer med en løsere tilknytning til arbejdsmarkedet, der fx oftere er ledige eller har flere perioder på sygedagpenge. PenSam er et eksempel på et arbejdsmarkedspensionsselskab, der dækker fag, som historisk og i stigende grad er med til at løfte den samfundsmæssige opgave med at inkludere personer med løsere tilknytning til arbejdsmarkedet. Førtidspensionister er i høj grad overrepræsenteret blandt FOA og 3F området, dvs. ufaglærte, SOSU-medarbejdere og en række håndværksmæssige uddannelser.

Knap 76.000 har en løs tilknytning til arbejdsmarkedet

Ca. 4 pct. af de erhvervsaktive har en løs tilknytning til arbejdsmarkedet, når vi definerer det som at have været uden for arbejdsmarkedet i mere end 40 pct. af tiden inden for de seneste ti år. Det svarer til knap 76.000 personer, hvoraf knap en syvendedel er medlem af PenSam. Mere end 7 pct. af PenSam's medlemmer har altså en løs tilknytning til arbejdsmarkedet. Det er dobbelt så højt som det generelle gennemsnit på arbejdsmarkedet. Hvis vi i stedet ser på dem, der har været ude for arbejdsmarkedet i mere end 20 pct. af tiden inden for de seneste ti år, er det hele 240.000 personer blandt de erhvervsaktive.

PenSam's medlemmer adskiller sig fra befolkningen...

PenSam's medlemmer afspejler sammensætningen i de fag, som pensionsselskabet dækker, og medlemmerne adskiller sig fra den gennemsnitlige befolkning på en lang række parametre. De har knap dobbelt så mange sygedage sammenlignet med alle danske erhvervsaktive, har en højere sygedagpengegrad, ligger lavere i indkomstfordelingen og har et lavere karaktergennemsnit fra folkeskolen. PenSam's medlemmer får også i markant højere grad tilkendt førtids- eller seniorpension, sammenlignet med alle erhvervsaktive.

... og medlemmerne har endnu løsere tilknytning over tid

PenSam's medlemmer har fået en løsere tilknytning til arbejdsmarkedet over tid. Det skyldes dels, at nye medlemmer har en løsere arbejdsmarkedstilknytning end de eksisterende medlemmer, og dels, at mange af PenSam's medlemmer har job, der er fysisk nedslidende. Nye medlemmer er i højere grad ufaglærte, og har sjældnere en erhvervsuddannelse sammenlignet med det gennemsnitlige medlem. Der er knap dobbelt så mange med anden etnisk herkomst end dansk, og en større andel har asyl som opholdsgrundlag. En større andel af de nye medlemmer har en diagnose relateret til en psykisk lidelse sammenlignet med det gennemsnitlige medlem. De nye medlemmer har en højere ledighedsgrad, sammenlignet med de gennemsnitlige medlemmer. Det skal dog også bemærkes, at der er en stor andel af PenSam's nye medlemmer, som kun er bidragsaktive medlemmer i kort tid, fx fordi de i en kort periode efter gymnasiet arbejder som pædagogmedhjælper. Denne gruppe er derfor ikke repræsentativ for PenSam's blivende medlemmer og indgår ikke i analysen.

En PenSam-pensionist får 9.300 kr. mindre i pension

Den store koncentration af tilbagetrækning før pensionsalderen i PenSam betyder, at medlemmerne bliver fattigere over tid. Vores beregninger viser, at en fremtidig pensionist får knap 9.300 kr. mindre i pension om året bl.a. som følge af indførelsen af seniorpension. I beregningen tages der højde for, at et fald i den private pensionsudbetaling modsvarer af en stigning i den offentlige pensionsudbetaling. Det er en konsekvens af, at flere får tilkendt førtids- og seniorpension. Andelen af pensionsindbetalingen, som går til forsikring af tidlig tilbagetrækning, er fra 2019 til 2023 steget med 9 procentpoint primært for at kompensere for stigningen i antallet af tilkendelser af førtids- og seniorpension i perioden. I alt går 24 pct. af pensionsindbetalingerne til dækning af forsikringsordninger. Det betyder også, at der indbetales en mindre andel til alderspension, hvilket får pensionsudbetalingen til at falde.

PenSam's pensionister har lavere indkomst

I dag får en stor del af PenSam's pensionister i forvejen en samlet årlig pensionsudbetaling under dagpengesatsen. En enlig PenSam-pensionist får dermed en pensionsudbetaling, der er ca. 21 pct. lavere end den gennemsnitlige enlige pensionist. Stigningen i antallet af tidlige tilbagetrækninger vil derfor have stor betydning for det økonomiske råderum i pensionisttilværelsen.

Udfordringerne kan løses ved en model i ATP-regi

PenSam er ikke det eneste arbejdsmarkedspensionsselskab, hvor problemstillingen eksisterer. Derfor er der behov for en solidarisk løsning, der omfatter alle erhvervsaktive. En mere universel løsning er at tænke i et sikkerhedsnet under pensionssystemet, der fx kan forvaltes af ATP. Det vil fordele risikobyrdens ud over alle erhvervsaktive, fremfor at én gruppe betaler for den tidligere tilbagetrækning for en voksende gruppe. Udgifterne ved en ATP-model vil skulle regnes igennem i detaljer, og der skal tages stilling til, hvordan en sådan model kan bygges op. Potentielt vil en ATP-model kunne imødekomme de udfordringer, som finansieringen af koncentrationen af tidlige tilbagetrækninger i få kollektive arbejdsmarkedspensionsselskaber medfører, og på sigt kan modellen forhindre, at pensionerne bliver udhulet for nogle af de økonomisk svageste stillede danskere.

100 kr. om måneden kan løse problemet

Et groft skøn for en fuld solidarisk model, der skal kompensere for stigningen i antallet af offentlige tilkendelser af tidlig tilbagetrækning viser, at det vil koste hver enkelt erhvervsaktiv ca. 100 kr. om måneden. Hvis kun PenSam's medlemmer skal dækkes, er prisen 16 kr. om måneden. Det skal bemærkes, at beregningen skal ses med betydelige forbehold. Det vil også betyde, at regningen for det offentlige vil være betydeligt mindre, fordi faldet i den private pension ikke skal modsvarer af en stigning i den offentlige pension. Derfor er det velkomment, at regeringen vil se på behovet for at ændre pensionssystemet ved fx at ændre på de tidlige tilbagetrækningsordninger.

1. Indledning

Tidlig tilbagetrækning koster for den enkelte og for samfundet

I et internationalt perspektiv har Danmark et meget velfungerende pensionssystem, der over de seneste år er blevet udbygget, og hvor en stadig større del af befolkningen er dækket. Der er dog områder, der kan forbedres. Tidlig tilbagetrækning som følge af nedslidning koster medlemmer i selskaber med en relativ høj andel nedslidte relativt mere end medlemmer i selskaber med en relativ lille andel nedslidte. Det koster for samfundet, for pensionsselskabet og for den enkelte pensionsindbetaler.

Opdeling på kommercielle og kollektive selskaber

Den arbejdsgiveradministrerede pension i Danmark består af kommercielle pensionsselskaber og kollektive arbejdsmarkedspensionsselskaber. I de solidariske, kollektive arbejdsmarkedspensionsselskaber sikres medlemmerne en pensionsordning, der ikke afhænger af individuelle risici. De solidariske pensionsordninger er derfor med til at sikre både social og samfundsøkonomisk ansvarlighed. Arbejdsmarkedspensionsselskabernes medlemmer har forskellige overenskomster, og i den sammenhæng indbetaler de pension til et givent selskab. Fx indbetaler ansatte på en FOA-overenskomst til PenSam. Det har både fordele og ulemper. En ulempe er fx, at det for selskaber med en større andel af medlemmer med løs tilknytning til arbejdsmarkedet betyder, at det er samme type arbejdstager, der skal betale for en større andel af tidlige tilbagetrækninger fra arbejdsmarkedet.

Regeringsgrundlaget har fokus på pension

I regeringsgrundlaget fra d. 14. december 2022 sættes der bl.a. fokus på det danske pensionssystem. Seniorpension og retten til tidlig pension foreslås samlet i en ny Arne plus-ordning. Det betyder helt konkret, at seniorpensionen ændres både i ydelsens varighed og størrelse. Regeringen vil igangsætte et arbejde om mulige løsninger på problemet med manglende pensionsopsparring blandt bl.a. borgere med løs tilknytning til arbejdsmarkedet og selvstændige. Desuden vil regeringen i høj grad fokusere på at øge arbejdsudbuddet. At flere personer med løsere tilknytning til arbejdsmarkedet kommer i job er godt for den enkelte og for samfundet som helhed. At inkludere flere med løsere tilknytning til arbejdsmarkedet kræver dog også tiltag, der kan gøre pensionssystemet bedre til at håndtere denne gruppe mere solidarisk end tilfældet er i dag. Der er nemlig forskel på, hvem der samles i de forskellige arbejdsmarkedspensionsselskaber

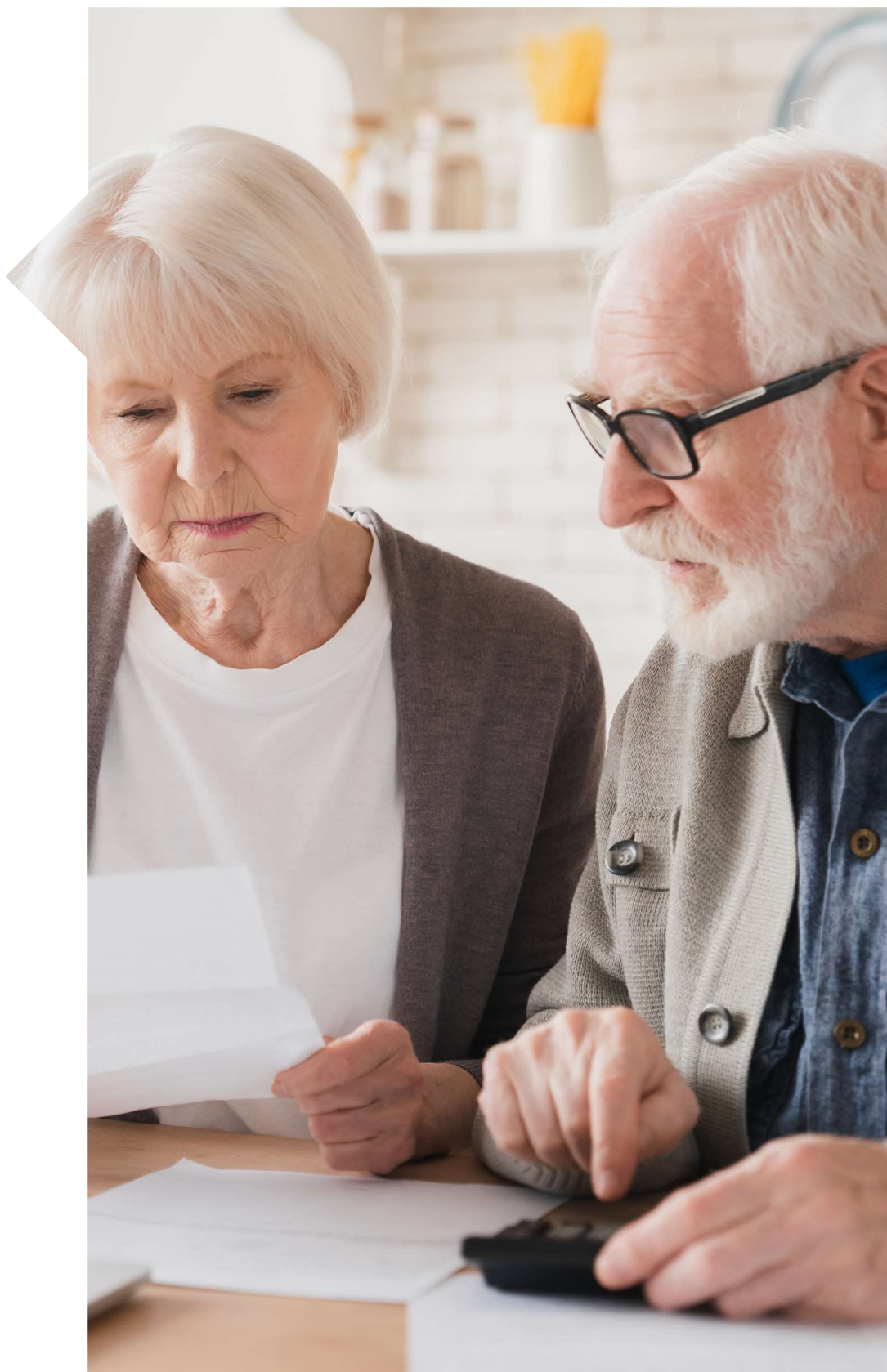
Flere med løs tilknytning har betydning for PenSam

Når vi lykkes som samfund med at få flere i arbejde, som har løs tilknytning til arbejdsmarkedet og dermed højere risiko for førtidspension, så er det fx PenSam's medlemmer, der betaler prisen i form af en lavere pension. PenSam's medlemmer bliver som samlet gruppe mere sårbare, når flere med løs tilknytning inkluderes på arbejdspladserne. Medlemmerne skal derfor betale en stadigt stigende andel af deres pension til tidlige tilbagetrækningsordninger. Det betyder, at der bliver en mindre andel af pensionsindbetalingen, der går til alderspension. De seneste mange års arbejde med øget inklusion af personer med løsere tilknytning til arbejdsmarkedet, har medført en større regning til medlemmerne i få arbejdsmarkedspensionsselskaber.

Rapportens indhold og struktur

I vores rapport analyserer vi sammenhængen mellem pensionssystemet og udvalgte, tidlige tilbagetrækningsordninger. Der tages udgangspunkt i arbejdsmarkedspensionsselskabet PenSam, som et eksempel på hvilken betydning en stigende koncentration af medlemmer på tidlige tilbagetrækningsordninger i få arbejdsmarkedspensionsselskaber kan få. I kapitel to beskriver vi metode, datagrundlag og definitioner i analysen, i kapitel tre beskriver vi det

danske pensionssystemes opbygning og udfordringer i hovedtræk, i kapitel fire undersøger vi hvem PenSam's medlemmer er, i kapitel fem dykker vi ned i problematikker på arbejdsmarkedet, der har betydning for hvem der bliver medlem i PenSam, og i kapitel seks viser vi, hvad ændringerne i de tidligere tilbagetrækningsmuligheder har betydet for PenSam's medlemmer og taler ind i, hvordan udfordringerne kan løses.

2. Metode, data og definitioner

Kapitlets indhold

I dette kapitel beskriver vi metode, data og definitioner i analysen. I afsnit 2.1 beskriver vi metode og datagrundlag og i afsnit 2.2 definerer vi analysens målgruppe.

2.1 Metode og data

Vi anvender registerdata

Vi anvender registerdata fra Danmarks Statistik i perioden fra 2008 til 2020. Der anvendes data for hvert andet år. I 2016, 2018 og 2020 har vi desuden adgang til PenSam's anonymiserede medlemsdata, som kobles med registerdata. Registerdata indeholder fx oplysninger om generelle karakteristika, uddannelse, sygefravær, indkomst, arbejdsmarkedstilknytning, samt kontakter og diagnoser registreret i sundhedsvæsenet.

2.2 Definitioner

PenSam's medlem- mer sammenlignes med erhvervsaktive

Analysen tager udgangspunkt i PenSam's medlemsbestand i 2016, 2018 og 2020. PenSam er arbejdsmarkedspensionsselskab for ansatte organiseret inden for FOAs faggrupper, og har mere end 400.000 medlemmer. Medlemmerne er ansat indenfor FOA's fire faggrupper: Social- og sundhedssektoren, pædagogisk sektor, kost- og servicesektoren og teknik- og servicesektoren.¹ Vi sammenligner de eksisterende medlemmer med nye medlemmer. Vi sammenligner også med alle erhvervsaktive i Danmark. Grupperne defineres i boks 2.1.

Boks 2.1 Sådan definerer vi målgruppe- og sammenligningsgruppe

I analysens opgørelser tager vi udgangspunkt i tre forskellige grupper:

Øvrige bidragsaktive er defineret som PenSam's medlemmer, som er bidragsaktive, ved et nedslagstidspunkt pr. 31. december i 2016, 2018 og 2020. Bidragsaktive dækker over dem, der aktivt indbetaler til pension. Gruppen afgrænses til at udgøre 25-årige til pensionsalderen i det givne år. I analysen omtales gruppen også som de eksisterende medlemmer.

Nye medlemmer er defineret som PenSam's medlemmer ved et nedslagstidspunkt pr. 31. december, som er bidragsaktive og som har den første indbetalingsdato i hhv. 2016, 2018 og 2020. Gruppen afgrænses til at udgøre 25-årige til pensionsalderen i det pågældende år.

Erhvervsaktive er defineret som alle erhvervsaktive danskere i alderen 25 til pensionsalderen, baseret på den registerbaserede arbejdsstyrkestatistik (RAS) i det pågældende år.

Vi definerer løs tilknytning til arbejdsmarkedet

I analysen anvender vi begrebet 'løs tilknytning'. Det omfatter personer, som har en løs tilknytning til arbejdsmarkedet, dvs. at de har været uden for arbejdsmarkedet i en stor del af tiden. I analysen ser vi både på personer som har været uden for arbejdsmarkedet i mere end 20 pct. og i mere end 40 pct. af de seneste ti år.

¹ Det omfatter bl.a. SOSU-medhjælpere og -assistenter, pædagogiske assistenter, rengøringsassistenter og kantinemedarbejdere, reddere, portører og pedeller.

3. Den danske pensionsmodel

Kapitlets indhold

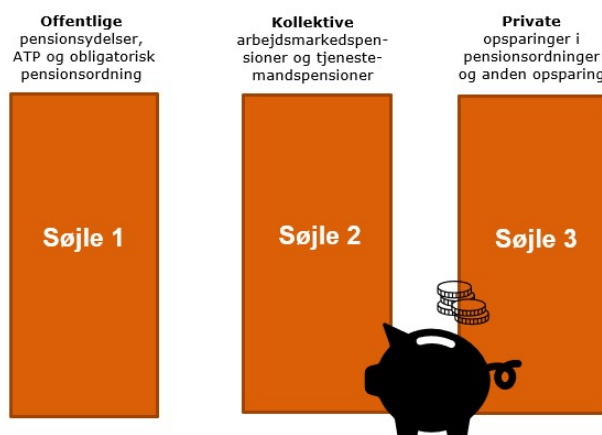
Det danske pensionssystem rangerer i top tre ifølge det globale pensionsindeks, Mercer CFA Institute Global Pension Index 2022, og er et af verdens bedste pensionssystemer. Kommissionen om tilbagetrækning og nedslidning (2022) påpeger flere styrker ved det danske pensionssystem, fx gode beskæftigelsesmuligheder for pensionister, og at den brede befolkning har et rimeligt indkomstgrundlag. Kommissionen beskriver dog også, at det er et system, som kan være svært at begå sig i. I dette kapitel beskriver vi i afsnit 3.1 det danske pensionssystem i hovedtræk og i afsnit 3.2 udvalgte tidlige tilbagetrækningsordninger. I afsnit 3.3 beskrives udfordringer ved systemet, mens vi i afsnit 3.4 dykker ned i de potentielle ændringer som regeringsgrundlaget fra december 2022 kan have for systemet.

3.1 Det danske pensionssystem i hovedtræk

Pensionssystemet består af tre søjler

Pensionssystemet er opbygget i tre søjler, jf. figur 3.1. Søjle ét består af de offentlige pensionsydelse, herunder også ATP og obligatorisk pensionsordning. Søjlen sikrer et minimumskrav til levestandard for pensionister, og tilgodeser derved personer med lav indkomst. Søjle to består af arbejdsmarkedspensioner og tjenestemandspensioner, og sikrer en tilfredsstillende dækningsgrad ift. indkomsten som erhvervsaktiv. Søjle tre består af private opsparinger i pensionsordninger, som gør det muligt at tilpasse opsparingen fx i forhold til yderligere dækning i pensionsalderen. Ifølge Kommissionen om tilbagetrækning og nedslidning (2022) er indbetalingerne til søjle 3 betydeligt lavere end til søjle to, og kan derfor opfattes som et supplement til søjle to.

Figur 3.1 De tre søjler i pensionssystemet

Anm.: Obligatorisk pensionsordning i søjle 1 dækker over ordningen fra 2020, hvor der for personer på overførselsindkomst bliver indbetalt et beløb svarende til 0,3 pct. af overførselsindkomsten til ATP.

Kilde: Egen illustration på baggrund af Kommissionen for tilbagetrækning og nedslidning (2022).

Medlemmer i kommercielle og arbejdsmarkedspensionsselskaber

Pensionssystemet består både af kollektive arbejdsmarkedspensionsselskaber og kommercielle pensionsselskaber, hvor PenSam falder i den første kategori. En arbejdstager bliver medlem i et kollektivt arbejdsmarkedspensionsselskab, hvis vedkommende bliver ansat under en overenskomst, som er knyttet til selskabet. En arbejdstager kan blive medlem i et kommercielt selskab, hvis vedkommende skifter job til en virksomhed, der har en aftale med selskabet. I arbejdsmarkedspensionerne sikres de ansatte en pensionsordning, som ikke er afhængig af individuelle risici, mens de kommercielle pensionsselskaber vurderer risikobetragtningen på virksomhedsniveau bl.a. med mulighed for helbredserklæringer. I pensionsindbetalingen går der bl.a. en andel til indbetaling til alderspension og til forsikringsdækninger, herunder fx i forbindelse med tilkendelse af førtids- eller seniorpension.

Forsikringsvilkår afhænger af sygdom og er svære at udmønte

Pensionsvilkårene ved skift mellem pensionsselskaber er de samme, uafhængigt af om man er syg eller rask, mens forsikringsvilkårene varierer, jf. tabel 3.1. Hvis man er rask, indgår man i selskabets forsikring på lige fod med selskabets øvrige medlemmer, mens det tidligere pensionsselskab skal beholde medlemsforpligtelsen, hvis man er syg. Reglerne for hvornår man skifter pensionsselskab, er i princippet de samme på tværs af kommercielle og kollektive arbejdsmarkedspensionsselskaber, men er sværere at udmønte i arbejdsmarkedspensionsselskaberne. Det skyldes, at arbejdsmarkedspensionsselskabet ikke nødvendigvis ved, om man er syg ved skiftet. Mekanismerne fungerer derfor i de kommercielle selskaber, hvor der er indgangsbarrierer ved forsikringsdækningen. I arbejdsmarkedspensionsselskaberne hæfter man solidarisk, også selv om det nye medlem er syg ved skiftet.

Tabel 3.1 Pensions- og forsikringsvilkår ved skift af pensionsselskab

	Hvis man er rask	Hvis man er syg
Pensionsvilkår		
<i>Individuelle</i>	Pensionsindbetaling, tilbagetrækningstidspunkt	Pensionsindbetaling, tilbagetrækningstidspunkt
<i>Kollektive</i>	Forrentning	Forrentning
Forsikringsvilkår	Man indgår i selskabets forsikring på lige fod med selskabets øvrige medlemmer. Vilkårene er ikke individuelle	Det tidligere pensionsselskab skal 'beholde' dig

Kilde: Egen illustration.

Pensionsudbetaling en består af flere elementer

Pensionsudbetalingen består af privat pensionsindbetaling som dækker over søjle to og tre i figur 3.1, udbetaling fra ATP og tre forskellige offentlige pensionsydelser, herunder folkepensionens grundbeløb, folkepensionens pensionstillæg og ældrechecken jf. figur 3.2. Den private pensionsudbetaling varierer fra person til person, og den offentlige pensionsudbetaling afhænger af, hvor meget man får udbetalt i den private pension. Fx er det kun de svagest stillede pensionister, som får udbetalt ældrechecken.

Forskydning mod højere offentlig pensionsudbetaling

Indkomstforholdene for fremtidens pensionister kommer til at se anderledes ud end i dag, i takt med at arbejdsmarkedspensionssystemet i højere grad modnes. Det betyder, at der vil ske en forskydning i dækningsgraden mod en højere privat pensionsudbetaling og en lavere offentlig pensionsudbetaling, særligt blandt pensionister i den nedre halvdel af indkomstfordelingen (Finansministeriet, 2017). Blandt ufaglærte forventes der dog i 2050 fortsat at være mere end 40 pct., som har et relativt lille pensionsdepot.

Figur 3.2 Elementer i pensionsudbetalingen

Kilde: Egen illustration.

3.2 Udvalgte tidlige tilbagetrækningsordninger

Tidlige tilbagetrækningsordninger og sammenhæng med pension

Hvis man ikke kan arbejde frem til folkepensionsalderen fx pga. sygdom, nedslidning eller lignende, er der mulighed for at trække sig tilbage fra arbejdsmarkedet før tid via forskellige ordninger:

- Førtidspension er en varig tilbagetrækningsydelse, som forudsætter en meget nedsat svarende til ubetydelig, arbejdsevne.
- Seniorpension er målrettet personer, der har en varigt nedsat arbejdsevne med tre grundlæggende betingelser:
 - (1) Maksimalt seks år til folkepensionsalderen,
 - (2) Langvarig tilknytning til arbejdsmarkedet,
 - (3) Arbejdsevnen er varigt nedsat ift. det seneste job.

Forsikringsordninger er frivillig

Forsikringsordninger af invalidedækninger som fx førtidspension, er i høj grad frivillige for alle pensionsselskaber, men arbejdsmarkedspensionsselskaberne løfter en samfundsmæssig opgave for at sikre medlemmerne et tilstrækkeligt forsørgelsesgrundlag hele livet og er i forskellige udformninger en del af pensionsproduktet hos alle pensionsselskaber. I rapporten fokuseres på den offentlige tilkendelse af førtids- og seniorpension. Det skal bemærkes, at pensionsselskaberne har mulighed for at tilkende en betaling af invalidepension eller tab af erhvervsevne, selv om der ikke foreligger en offentlig tilkendelse. Med de stigende forsikringspriser vil en større del af forsørgelsesbyrden i pensionstilværelsen tilfalde det offentlige gennem en forhøjelse af bl.a. folkepensionstillægget. Forsikringsordninger er endvidere en vigtig konkurrenceparameter mellem pensionsselskaber.

Indhold i forsikringsdækningen

Forsikringen indebærer typisk et månedligt tillæg til den offentlige førtidspension, en dækning af de fortsatte indbetalinger til alderspension i pensionsselskabet og i nogle tilfælde også en engangsudbetaling ved overgangen til førtidspension. Fx består PenSam's forsikring ved invaliditet af tre dele:

- (1) En løbende udbetaling på 20.000 kr. årligt, der i samspil med den offentlige førtidspensionsydelse er med til at sikre et tilstrækkeligt forsørgelsesgrundlag frem til pensionsalderen.
- (2) Præmiefritagelse, som sikrer fortsat indbetaling til alderspensionen og derved et tilstrækkeligt forsørgelsesgrundlag i pensionstilværelsen. Denne afhænger af medlemmets indbetaling, og der fritages kun for indbetaling til alderspensionen.
- (3) Engangssum på 100.000 kr., som giver medlemmet en kompensation for en økonomisk svær periode frem mod den offentlige tilkendelse af førtidspension, og samtidig sikrer at medlemmet har mulighed for at indrette tilværelsen til den nye situation fx ift. bolig. Indgår ikke ved seniorpensionstilkendelser.

Medlemmer kan påbegynde alderspension tre år før pensionsalder

I pensionsselskabsregi hænger udbetalingen i forbindelse med førtidspensionsrettigheden sammen med bestemmelserne i pensionsbeskatningsloven (PBL). Her fremgår det, at pensionsudbetalingsalderen forstås som tidspunktet tre år før folkepensionsalderen, hvis den er oprettet efter 2018. Det betyder bl.a., at pensionsselskaberne har mulighed for at påbegynde udbetalingen af alderspension tre år før folkepensionsalderen, hvis medlemmet ønsker dette. Der er forskel på tværs af pensionsselskaber ift. om man har valgt at gøre brug af denne mulighed.

Førtidspensionister er mindre velstillede end befolkningen

Der er en sammenhæng, mellem hvem der får tilkendt førtidspension og en række baggrundskarakteristika. I forbindelse med reformen af førtidspension og fleksjob fra 2013, blev kriterierne for at få tilkendt førtidspension strammet op, for at sikre at ingen borgere fik tilkendt en livslang passiv forsørgelse, før alle muligheder for at vende tilbage til arbejdsmarkedet var udtømt (Deloitte, 2018). Det har betydet, at det i dag er en svagere gruppe der får tilkendt førtidspension end før reformen. Litteraturen peger overordnet på, at personer med lavere social status og dårligere helbredstilstand i højere grad får tilkendt førtidspension (SFI, 2014). Desuden har førtidspensionister typisk haft en lavere arbejdsmarkedstilknytning, dvs. en løsere tilknytning, sammenlignet med befolkningen før tilkendelsen af førtidspension (AKF, 2010). Litteraturens resultater skal ses i sammenhæng med førtidspensionens formål, da ydelsen netop er tiltænkt personer, som ikke kan begå sig på arbejdsmarkedet fx pga. helbredsmæssige udfordringer.

Boks 3.1 Regression af sammenhæng mellem førtidspension og udvalgte karakteristika

For at undersøge sammenhængen mellem at få tilkendt førtidspension og en række baggrundskarakteristika, har vi opstillet en logit regressionsmodel, der estimerer sammenhængen mellem sandsynligheden for at få tilkendt førtidspension og de udvalgte karakteristika:

$$\text{logit}[pr(\text{førtidspension}_j = 1)] = \beta_0 + \beta X_j + \epsilon_j$$

I ligningen er førtidspension_j en dummyvariabel, der angiver, om personen har fået tilkendt førtidspension eller ej. Vektoren X_j indeholder en række baggrundskarakteristika, der kan tænkes at have indflydelse på, om man får tilkendt førtidspension. Det inkluderer generelle karakteristika som fx køn, alder og uddannelsesniveau, men også fx diagnoser relateret til psykiske lidelser og om man har modtaget forebyggende foranstaltninger eller været anbragt som barn.

De inkluderede baggrundsvariable stammer fra Danmarks Statistiks registre. Hvis sammenhængen mellem sandsynligheden for at få tilkendt førtidspension og et givent karakteristikum er signifikant, har det betydning for sandsynligheden for, at personen får tilkendt førtidspension. Den fulde model fremgår i bilag 1 og populationen er alle erhvervsaktive i 2020.

Førtidspensionister har bestemte karakteristika

Vi har undersøgt sammenhængen mellem førtidspensionstilkendelser og en række udvalgte baggrundskarakteristika, jf. boks 3.1. Her finder vi, at der er en signifikant sammenhæng mellem en lang række udvalgte karakteristika. Resultaterne viser, at man har større sandsynlighed for at få tilkendt førtids- eller seniorpension i 2020, hvis man fx har modtaget forebyggende foranstaltninger eller været anbragt som barn, har lavere karakterer, er ufaglært eller har en løsere tilknytning til arbejdsmarkedet. Den fulde oversigt over sammenhængen mellem de udvalgte karakteristika fremgår af bilag 1.

3.3 Udfordringer i et ellers velfungerende pensionssystem

Fordele og ulemper ved kollektive arbejdsmarkedspensioner

Pensionssystemet er overordnet velfungerende, men der er udfordringer, der rammer socialt skævt. Pensionssystemets opbygning med kollektive arbejdsmarkedspensions-selskaber, hvor man organiseres på baggrund af overenskomst, har både fordele og ulemper. Det er en fordel, at medlemmerne minder om hinanden, da det fx gør det nemmere at ensrette produkter. Samtidig er det en ulempe at de samme typer, fx i forhold til uddannelsesniveau, koncentrerer sig i specifikke arbejdsmarkedspensionsselskaber. Det betyder, at der kan være betydelig forskel på medlemmerne på tværs af arbejdsmarkedspensionsselskaberne. Det ligger desuden i forlængelse af lovgivningen, der kræver, at selskaberne skal arbejde henimod homogene risikofællesskaber. Det øger uligheden på tværs af selskaberne, men mindsker den inden for selskaberne.

Forpligtelse til at sikre forsørgelsesgrundlaget for medlemmer

Forsikringsordninger af invalidedækninger er i høj grad frivillige for pensionsselskaberne, men arbejdsmarkedspensionsselskaberne løfter en samfundsmæssig opgave med at sikre medlemmerne et tilstrækkeligt forsørgelsesgrundlag hele livet. Hermed tages et medansvar for at sikre stabilitet og medfinansiering af de offentlige ydelser. Hvis arbejdsmarkedspensionsselskaberne ikke sikrede medlemmerne ved offentlig tilkendelse af førtidspension, ville forsørgelsesgrundlaget specielt ved alderspensionen være utilstrækkeligt. Med de stigende forsikringspriser vil en større del af forsørgelsesbyrden i pensionstilværelsen desuden tilfalde det offentlige gennem en forhøjelse af bl.a. folkepensionstillægget. Dækningen af fortsat indbetaling til alderspension ved tilkendelse af førtidspension, så man opretholder et tilstrækkeligt pensionsniveau, indgår normalt som en del af forsikringsdelen i et pensionsselskab. Hvis et selskab som fx PenSam lod være med at tilbyde denne dækning, ville medlemmerne være dårligere stillet end andre pensionsindbetalere, og det ville således ikke være markedskonformt.

Der betales kollektivt for tidlig tilbagetrækning

De mindst velstillede i samfundet betaler derfor i stigende grad for tidlig tilbagetrækning. Tidlig tilbagetrækning er positivt for den enkelte, men rammer skævt i finansieringen. Det betyder at ved et stigende antal tilkendelser af førtidspension, vil arbejdsmarkedspensionsselskaber med mindre velstillede medlemmer med større risiko for tidlig tilbagetrækning, kollektivt betale en større andel til medlemmets løbende førtidspensionsydelse og pensionsbidrag frem til folkepensionsalderen. Konklusionen gælder på tværs af selskaber, men der kan være variation i dækningsgraden. Den solidariske dækning i de kollektive arbejdsmarkedspensionsselskaber betyder at mindre velstillede grupper i højere grad betaler for tidligere tilbagetrækninger. PenSam's medlemmer falder fx indenfor problemstillingen.

Aktiv arbejdsmarkedspolitikens betydning for sammenlægning i PenSam

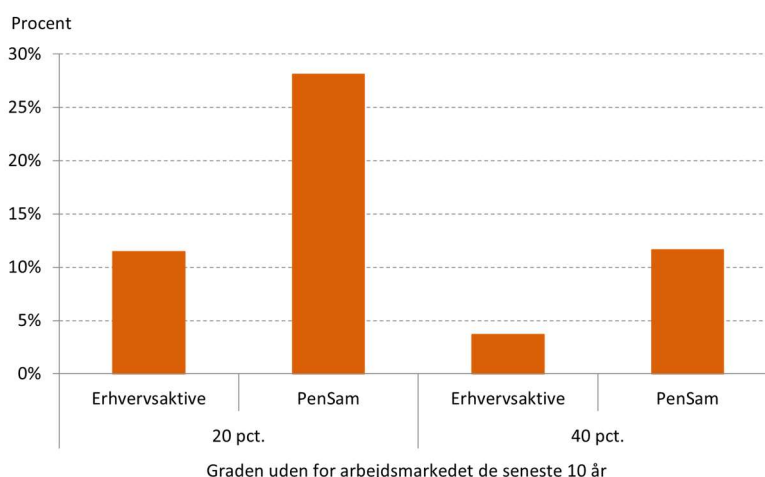
Fagene som PenSam dækker, er typisk kendetegnet ved relativt beskedne inklusionsvilkår. Der er derfor mange kortuddannede med løsere tilknytning til arbejdsmarkedet. Der er samtidig tale om mere nedslidende fag med flere sygedage. De relativt lave inklusionskrav har sammen med langvarig mangel på arbejdskraft medført, at den aktive arbejdsmarkedspolitik, særligt efter arbejdsmarkedsreformen fra 1994, har brugt fagene som trædesten ind på det ordinære arbejdsmarked under en FOA-overenskomst, fx efter ledighed eller sygdom. Formålet med arbejdsmarkedsreformen var fx at sætte større fokus på de lediges arbejdsmarkedssituation i aktiveringsindsatsen (SFI, 1998). Derfor er der i fagene en stor gruppe med løs tilknytning til arbejdsmarkedet, hvilket afspejler sig i pensionsopsparerne. Over tid er PenSam's medlemsgruppe ændret, så flere og flere med løs tilknytning er omfattet.

PenSam's medlemmer har en løs tilknytning til arbejdsmarkedet

PenSam's medlemmer har en løsere tilknytning til arbejdsmarkedet end den gennemsnitlige erhvervsaktive dansker. Andelen, der har været uden for arbejdsmarkedet i mere end

40 pct. af tiden i de seneste ti år, er over tre gange så stor for PenSam's medlemmer sammenlignet med erhvervsaktive i alderen 30 til 65 år, jf. figur 3.3. For erhvervsaktive i alderen 30 til 65 år består gruppen af ca. 75.800 personer, mens den for PenSam's bidragsaktive medlemmer består af ca. 10.400 personer. Hvis man i stedet ser på andelen, der har været uden for arbejdsmarkedet i mere end 20 pct. af tiden i de seneste ti år, er den knap to en halv gang så stor for PenSam's bidragsaktive medlemmer sammenlignet med gruppen af erhvervsaktive. Her består gruppen af erhvervsaktive af ca. 237.300 personer, mens 30.700 af dem er medlemmer i PenSam.

Figur 3.3 Andel uden for arbejdsmarkedet i minimum 20 og 40 pct. af tiden de seneste 10 år

Anm.: Der er målt for personer i alderen 30-65 år. Den nedre aldersafgrænsning er foretaget for at undgå personer, der ikke har haft muligheden for at være på en af de ydelser, der indgår i beregningen af tiden uden for arbejdsmarkedet. I graden uden for arbejdsmarkedet indgår dagpenge, alle ydelser i kontanthjælpssystemet (SHO-ydelse, kontanthjælp og uddannelseshjælp), ledighedsydelse, sygedagpenge, jobafklaring, for- og revalideringsydelse, samt ressourceforløb. Barselsdagpenge, SU, voksenlærlingeforløb mv., indgår ikke i ydelser der tælles med som værende uden for arbejdsmarkedet.

Kilde: Registerdata fra Danmarks Statistik, medlemsdata fra PenSam, Beskæftigelsesministeriets forløbsdatabase DREAM og egne beregninger.

25 pct. har 40 pct. af førtidspensionisterne

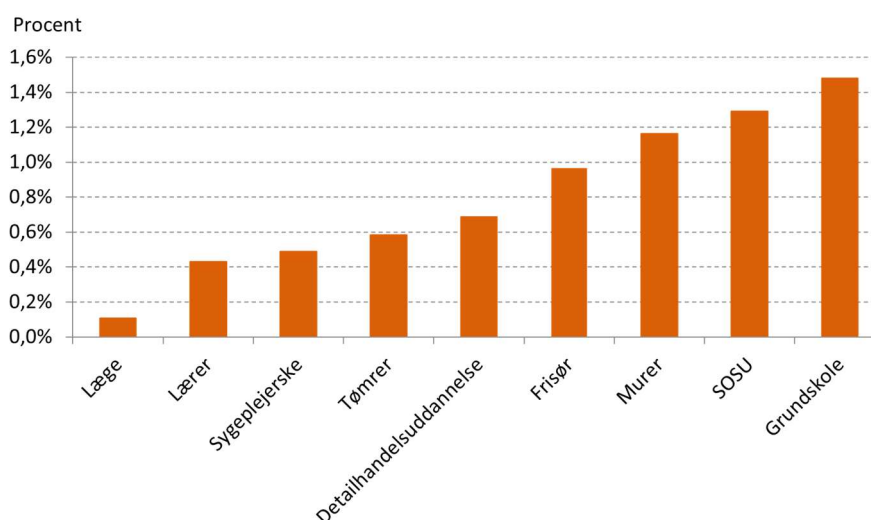
Mere end 40 pct. af de nye tilkendelser af førtids- og seniorpension i 2020 er koncentreret i ganske få pensionsselskaber, mens mere end 40 pct. af førtids- og seniorpensionisterne er samlet i de samme få pensionsselskaber, som udgør 25 pct. af dem, der indbetaler til pension. Førtids- og seniorpensionister udgør knap tre gange så mange af pensionsmedlemmerne blandt de få selskaber, sammenlignet med de resterende pensionsselskaber. Der er altså færre personer til at betale for en større andel førtidspensionister, og andelen stiger over tid. Personer, der indbetaler til selskaberne med mange førtidspensionister, har i gennemsnit en ca. 20 pct. lavere indkomst, når de sammenlignes med alle erhvervsaktive. Det betyder, at bidraget til en større andel førtids- og seniorpensionister skal findes hos en mindre gruppe, som desuden har en betydeligt lavere indkomst. I de få pensionsselskaber med høj koncentration af førtids- og seniorpensionistilkendelser er der mange, der er uddannet som SOSU'er, er ufaglærte, eller har en uddannelse inden for håndværksfagene, jf. bilag 2.

FOA og 3F-faggrupper får i højere grad tilkendt førtidspension

Antallet af nye førtids- og seniorpensionistilkendelser i befolkningen på tværs af uddannelsesniveau viser, at der er en klar overrepræsentation blandt en række faggrupper jf. figur 3.4. Fx får grupperne under FOA og 3F i langt højere grad tilkendt førtidspension sammenlignet med andre grupper. Det drejer sig om erhvervsuddannede i fag som bl.a. tømrer, murer mv., men også ufaglærte, som oftest får tilkendt førtidspension. Tilkendelserne blandt SOSU-uddannede ligger næsten på niveau med de ufaglærte. PenSam's medlemmer udgør derfor en stor del af udfordringerne, men problemerne er også i høj grad udtalte

blandt andre pensionsselskaber som fx har 3F-medlemmer. Ved at se på andelen af uddannede blandt hele befolkningen, tages højde for at der kan være forskel på arbejdsmarkeds-tilknytningen på tværs af uddannelsesgrupper. Danmarks Statistik (2017) viser tilsvarende, at andelen på førtidspension ligger højest blandt personer med en grundskoleuddannelse eller SOSU-uddannelse.

Figur 3.4 Andelen af førtids- og seniorpensionstilkendelser for udvalgte uddannelser

Anm.: Førtids- og seniorpensionstilkendelserne er opgjort på baggrund af tal for befolkningen i 2020.

Kilde: Registerdata fra Danmarks Statistik, Beskæftigelsesministeriets forløbsdatabase DREAM og egne beregninger.

3.4 Nyt regeringsgrundlag og pensionssystemet

Seniorpensionen foreslået ændret til ret til tidlig pension

I regeringsgrundlaget fra d. 14. december 2022 foreslås det at sammenlægge seniorpension og retten til tidlig pension (Regeringen, 2022). Det betyder, at seniorpensionen ændres væsentligt både i form af længde og ydelsens størrelse, jf. boks 3.2. I den foreslåede Arne Plus-model vil pensionsselskaberne ikke fremover have udgifter til medlemmer, der benytter sig af denne tilbagetrækningsmulighed. I forhold til tidlig tilbagetrækning vil PenSam derfor alene have udgifter til medlemmer, der får tilkendt førtidspension. Udgifterne til dækning af førtidspension og andre forsikringsdækninger mod nedslidning er dog i sig selv et stort problem på tværs af selskaberne, og selvom en potentiel afskaffelse af seniorpension vil gøre problemet med solidarisk dækning mindre, vil udgifterne til forsikring af førtidspensioner fortsat være høje bl.a. for PenSam's medlemmer.

De foreslåede ændringer er forligsbelagte

Det skal bemærkes, at der indtil videre kun er tale om et punkt i regeringsgrundlaget. Det skyldes, at aftalen er forligsbelagt (Beskæftigelsesministeriet, 2019). Forligspartierne kan således blokere for ændringerne, og regeringen kan først efter et nyt folketingsvalg gennemføre forslaget, medmindre forliget opsiges og der indgås et kompromis.

Regeringen vil igangsætte pensionsarbejde og øge arbejdsudbud

Der er også andre områder i det nye regeringsgrundlag, som har betydning for pensionssystemet. Den nye regering vil undersøge mulige løsninger på problemet med manglende pensionsopsparing blandt borgere med løs tilknytning til arbejdsmarkedet, selvstændige m.fl. Oveni vil regeringen sikre et rimeligt sikkerhedsnet for de udsatte og lavest stillede i samfundet. Der skal også fokuseres på at øge arbejdsudbuddet. Jo flere der rekrutteres med

forudgående løs tilknytning til arbejdsmarkedet, jo svagere vil basen af arbejdstagere være. Det betyder også, at der over tid vil være en større andel af personer, der har brug for at trække sig tidligt tilbage fra arbejdsmarkedet i arbejdsmarkedspensionsselskaberne.

Boks 3.2 Foreslåede ændringer i tidlige tilbagetrækningsordninger

I regeringsgrundlaget foreslås det at: *"... sammenlægge seniorpension og retten til tidlig pension til én ny ordning, med to indgange: En rettighedsbaseret model og en visitationsmodel, der begge kan opnås op til tre år før folkepensionsalderen, med mulighed for tildeling af pension i halve år og med et månedligt ydelsesniveau på ca. 15.000 kr."* (Regeringen, 2022, side 14). Det betyder, at der vil være væsentlige ændringer i seniorpensionen, som den er indrettet i dag.

Den foreslåede nye model består af en rettighedsbaseret model, svarende til den nuværende ret til tidlig pension ('Arne'-pension), og en visitationsmodel kaldet 'Arne Plus', svarende til den nuværende seniorpension. Kravene til at komme ind i den nye ordning kan opnås op til tre år før folkepensionsalderen, med mulighed for tildeling af pension i halve år og med et månedligt ydelsesniveau på ca. 15.000.

Seniorpensionen har i dag en ydelse på ca. 19.300 kr. og en længde på op til seks år før pensionsalderen. Seniorpensionen vil derfor blive forringet både i form af en halvering i længde på ydelsen samt et fald i størrelsen på ydelsen fra ca. 19.300 kr. til 15.000 kr. om måneden.

4. Hvem er PenSam's medlemmer?

Hvem er PenSam's medlemmer?

I dette kapitel dykker vi ned i, hvem PenSam's medlemmer er, og sammenligner dem med den erhvervsaktive befolkning i Danmark. På den måde undersøger vi, om gruppen er mindre velstillet målt på udvalgte socioøkonomiske parametre, og i højere grad må forventes at trække sig tidligt tilbage fra arbejdsmarkedet. I afsnit 3.2 viste vi, at der er en sammenhæng mellem tilkendelse af førtidspension og en række socioøkonomiske og helbredsmæssige faktorer. Vi tager udgangspunkt i en beskrivelse af PenSam, men problemstillingerne kunne også være gældende i andre kollektive arbejdsmarkedspensionsselskaber.

Kapitlets indhold

I afsnit 4.1 præsenteres udviklingen i målgruppen over tid og i afsnit 4.2 beskrives karakteristika for målgruppen og sammenligningsgruppen. I afsnit 4.3 undersøger vi tilknytningen til arbejdsmarkedet, mens vi i afsnit 4.4 opstiller en model for sandsynligheden for at få tilkendt førtidspension, afhængig af om man er medlem af PenSam. I afsnit 4.5 belyser vi forbrugsmulighederne for en PenSam-pensionist.

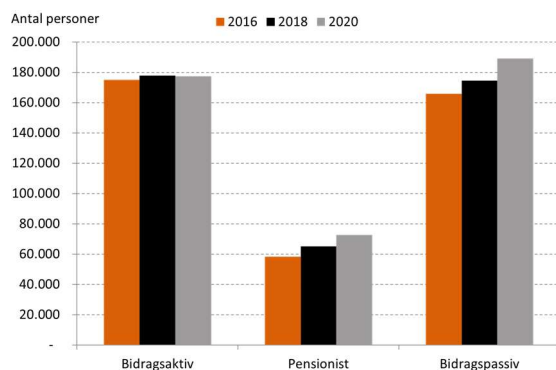
4.1 PenSam's medlemmer

Flere medlemmer i PenSam fra 2016 til 2020...

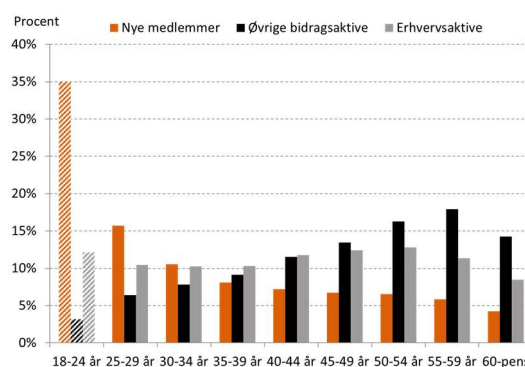
Antallet af medlemmer i PenSam er steget fra 2016 til 2020, jf. figur 4.1.a. Den største stigning ses blandt bidragspassiver og pensionister, og antallet af bidragsaktive ligger rimelig stabilt fra 2016 til 2020. Bidragspassiver er medlemmer, som ikke aktivt indbetaler til pension, mens bidragsaktive er medlemmer, der aktivt indbetaler. I analysen sammenligner vi opgørelserne med personer i den erhvervsaktive alder, som er defineret som personer, der har været erhvervsaktive i løbet af nedslagsåret.

Figur 4.1 PenSam's medlemmer

Figur 4.1.a PenSam's medlemmer over tid fordelt på tilstand

Figur 4.1.b Aldersfordeling blandt PenSam's bidragsaktive medlemmer og sammenligningsgruppen

Anm.: Figur 4.1.b viser den samlede fordeling for 2016, 2018 og 2020. Figur 4.1.a viser et gennemsnit for årene 2016, 2018 og 2020. Nye medlemmer er opgjort ved et nedslag per 31. december i de enkelte år.

Kilde: PenSam's kundedata, registerdata fra Danmark Statistik og egne beregninger

... med markant
yngre nye
medlemmer

Medlemmer under
25 indgår ikke i
resten af analysen

Nye medlemmer under 25 år indgår ikke i resten af analysen og er skraveret i figur 4.1.b. De nye medlemmer i PenSam skiller sig ud ved at være markant yngre end eksisterende medlemmer. Knap en tredjedel er under 25 år, jf. figur 4.1.b. Der er dog også nye medlemmer i de ældre aldersgrupper. Aldersfordelingen for de øvrige bidragsaktive medlemmer minder om fordelingen for alle erhvervsaktive, men med en overrepræsentation af de ældre aldersgrupper i PenSam og en underrepræsentation af de yngre aldersgrupper. Det skal bemærkes, at der er en stor andel af PenSam's nye medlemmer, som kun er medlem i en kort periode. Det betyder, at karakteristika for nye medlemmer ikke nødvendigvis er repræsentative for udviklingen blandt de resterende medlemmer.

Det skyldes, at der særligt i denne gruppe er en stor andel, der kun er bidragsaktive i en kort periode. De er derfor ikke repræsentative for et gennemsnitligt medlem. Der vil både være nogle, der forlader PenSam igen, og nogle der forbliver som hvilende medlemmer. Det er blandt andet unge, som er ansat som pædagogmedhjælpere under fx et sabbatår, og midlertidigt i deres arbejdsliv er ansat på en FOA-overenskomst og derfor bliver medlem af PenSam. Antallet i de forskellige grupper fremgår af tabel 4.1. Der tages derfor i nogen grad højde for, at de nye medlemmer ikke er repræsentative for, hvordan gruppen af eksisterende medlemmer udvikler sig over tid som følge af den store udskiftning med mange korte medlemsforløb. Ud af de nye medlemmer i 2016 og 2018, er kun ca. halvdelen fortsat bidragsaktive medlemmer i PenSam to år efter indmeldelsen.

Tabel 4.1 Bidragsaktive fordelt på, om de er et nyt medlem

	2016	2018	2020
I alt			
Nyt medlem	12.330	11.980	13.750
Øvrige bidragsaktive	158.680	161.470	159.900
Erhvervsaktive	2.569.010	2.647.440	2.674.150
25+			
Nyt medlem	8.240	7.970	8.540
Øvrige bidragsaktive	153.610	156.200	154.950
Erhvervsaktive	2.256.140	2.321.010	2.353.880

Anm.: Der er betinget på, at personerne skal være i befolkningen på nedslagstidspunktet. Nye medlemmer er opgjort ved et nedslag per 31. december i de enkelte år. Tallene er afrundet til nærmeste 10. Øvrige bidragsaktive er udtræk for eksisterende medlemsbase i det enkelte år. I alt dækker over den erhvervsaktive alder. 25+ dækker over personer fra 25 år op til pensionsalderen.

Kilde: PenSam's kundedata, registerdata fra Danmarks Statistik og egne beregninger.

4.2 Medlemmernes karakteristika

Vi dykker ned i
karakteristika der
hænger sammen
med førtidspension

I afsnit 3.2 undersøgte vi sammenhængen mellem tilkendelser af førtidspension og en række udvalgte karakteristika. Det gjorde vi på baggrund af eksisterende undersøgelser i litteraturen og ved at opstille en logit regressionsmodel, som undersøgte sammenhængen mellem sandsynligheden for at få tilkendt førtidspension og udvalgte karakteristika. I dette afsnit dykker vi ned i de udvalgte karakteristika, som har en sammenhæng med sandsynligheden for at få tilkendt førtidspension.

Mere end 80 pct. af
PenSam's medlem-
mer er kvinder

Der er en betydelig overrepræsentation af kvinder blandt PenSam's medlemmer, jf. tabel 4.2. Det gør sig særligt gældende blandt de eksisterende bidragsaktive medlemmer, hvor 84 pct. er kvinder sammenlignet med 48 pct. blandt de erhvervsaktive i Danmark. For nye

medlemmer ligger andelen af kvinder på 71 pct. Andelen af mænd blandt nye medlemmer er størst blandt aldersgruppen over 60 år, hvor den ligger på lidt mere end 40 pct., jf. bilag 3. For aldersgruppen 25-29 år er andelen under 30 pct.

27 pct. af nye medlemmer har anden etnisk herkomst

Andelen med en anden etnisk herkomst end dansk er større blandt PenSam's medlemmer sammenlignet med den samlede gruppe af erhvervsaktive. Personer med anden etnisk herkomst end dansk, særligt med ikke vestlig baggrund, er overrepræsenteret blandt førtidspensionister (Danmarks Statistik, 2019). For nye medlemmer ligger andelen på 27 pct., mens der er 14 pct. af de øvrige bidragsaktive, der har en anden etnisk herkomst end dansk, jf. tabel 4.2. Andelen er steget fra 12 pct. til 16 pct. for øvrige bidragsaktive, mens andelen er steget fra 25 pct. til 28 pct. for nye medlemmer i perioden fra 2016 til 2020.

Tabel 4.2 Grundkarakteristika for PenSam's medlemmer og erhvervsaktive

	Nye medlemmer	Øvrige bidragsaktive	Erhvervsaktive
Andel kvinder	71 pct.	84 pct.	48 pct.
Andel med anden herkomst end dansk	27 pct.	14 pct.	13 pct.

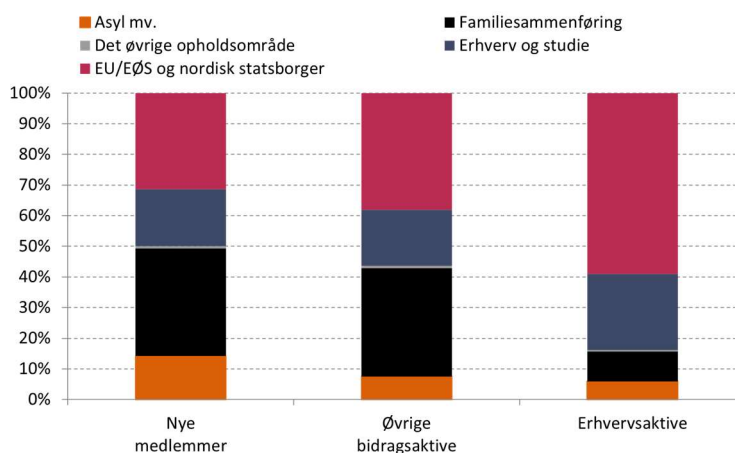
Anm.: Karakteristika er beregnet som et gennemsnit over 2016, 2018 og 2020. Nye medlemmer er opgjort ved et nedslag per 31. december i de enkelte år.

Kilde: PenSam's kundedata, registerdata fra Danmarks Statistik og egne beregninger..

8 pct. af nye medlemmer har et opholdsgrundlag

Hele 8 pct. af de nye medlemmer har et opholdsgrundlag sammenlignet med 2-4 pct. blandt de eksisterende medlemmer og alle erhvervsaktive. 14 pct. af gruppen af nye medlemmer med et opholdsgrundlag, har asyl som opholdsgrundlag, jf. figur 4.2. Til sammenligning er det hhv. 8 pct. for de eksisterende medlemmer og 6 pct. for alle erhvervsaktive med et opholdsgrundlag. Blandt PenSam's både eksisterende og nye medlemmer med opholdsgrundlag, har ca. 35 pct. familiesammenføring som opholdsgrundlag, mens det er ca. 10 pct. blandt alle erhvervsaktive. Både nye medlemmer, bidragsaktive og de erhvervsaktive har flere mænd med asyl som opholdsgrundlag, mens der til gengæld er langt flere kvinder med familiesammenføring som opholdsgrundlag, jf. bilag 3.

Figur 4.2 Opholdsgrundlag for PenSam's bidragsaktive medlemmer og sammenligningsgruppen blandt dem med et opholdsgrundlag

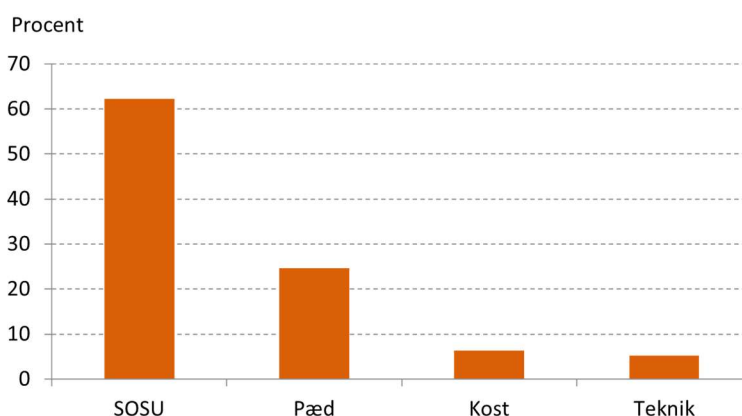
Anm.: Beregnet samlet for 2016, 2018 og 2020. Andelen er kun beregnet for dem, der har et opholdsgrundlag. Der er valgt det senest tilgængelige opholdsgrundlag op til nedslagspopulationen. Nye medlemmer er opgjort ved et nedslag per 31. december i de enkelte år.

Kilde: PenSam's kundedata, registerdata fra Danmarks Statistik og egne beregninger.

70 pct. af PenSam's medlemmer har en erhvervsuddannelse

Knap 70 pct. af PenSam's eksisterende medlemmer har erhvervsuddannelse som højest fuldførte uddannelse, mens det er ca. 36 pct. blandt alle erhvervsaktive, jf. bilag 3. For nye medlemmer ligger andelen på ca. 41 pct. Knap en fjerdedel af PenSam's nye medlemmer har grundskole som højest fuldførte uddannelsesniveau, mens det for de eksisterende medlemmer og alle erhvervsaktive ligger på hhv. 16 og 14 pct. I figur 4.3 opgøres andelen med en relevant erhvervsfaglig uddannelse blandt de bidragsaktive medlemmer, fordelt på PenSam's fire kundegrupper. For SOSU'er ligger andelen på mere end 60 pct.

Figur 4.3 Andel med relevant uddannelse blandt PenSam's bidragsaktive medlemmer

Anm.: Beregnet samlet for 2016, 2018 og 2020. Andelen er opgjort på baggrund af PenSam's fire hovedgrupper for bidragsaktive. Relevante uddannelser for SOSU dækker over Social- og sundhedsassistenter og hjælpere samt ernæringsassistenter, pæd over pædagoguddannelse og pædagogisk assistent, kost over serviceassistentuddannelse og ernæringsassistent og teknik over redderuddannelsen. Det skal bemærkes, at der således ikke er tale om en udtømmende liste over alle de uddannelser, som kan betragtes som relevante. Der er alene medtaget de uddannelser, hvor man entydigt kan definere relevansen og ikke hvis eksempelvis en teknisk servicemedarbejder har en uddannelse som tømrer, elektriker eller tilsvarende.

Kilde: PenSam's kundedata, registerdata fra Danmarks Statistik og egne beregninger.

PenSam's medlemmer får lavere karakterer...

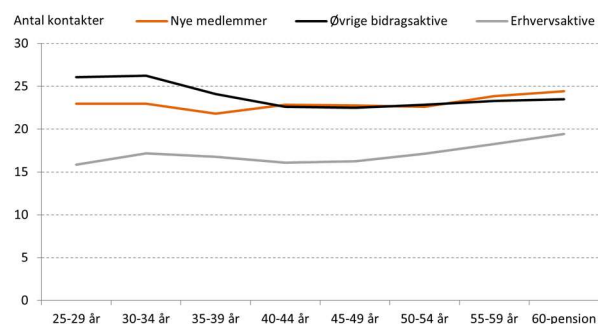
Karaktergennemsnittet fra folkeskolen ligger lidt højere for nye medlemmer sammenlignet med øvrige medlemmer, jf. figur 4.4.a. Til gengæld ligger begge grupper mindst én karakter under gennemsnittet for alle erhvervsaktive. På tværs af aldersgrupper ligger karaktergennemsnittet for de erhvervsaktive højere end for både nye medlemmer og øvrige bidragsaktive. Andelen med en afgangseksamen er på samme niveau på tværs af aldersgrupperne.

... og har oftere været anbragt

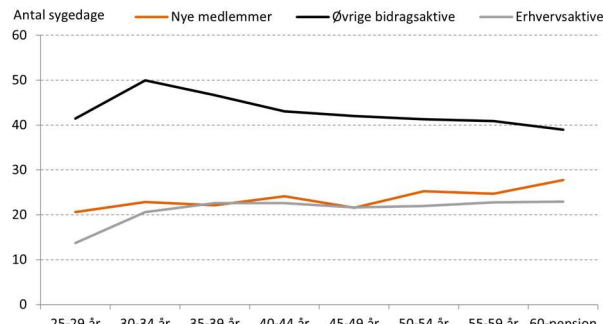
Knap dobbelt så mange af PenSam's medlemmer har været anbragt eller modtaget forebyggende foranstaltninger som barn, når man sammenligner med alle erhvervsaktive, jf. figur 4.4.b. Andelen er nogenlunde på niveau for de nye og eksisterende medlemmer på 10-11 pct., mens det ligger på ca. 6 pct. for alle erhvervsaktive, jf. figur 4.4.b.

Figur 4.5 Kontakter til sundhedsvæsenet og sygefraværdsdage blandt PenSam's medlemmer og erhvervsaktive fordelt på alder

Figur 4.5.a Gennemsnitligt antal kontakter til almen læge fordelt på aldersgrupper

Figur 4.5.b Gennemsnitligt antal sygedage seneste 3 år fordelt på aldersgrupper

Anm.: Beregnet som et gennemsnit for 2016, 2018 og 2020. Nye medlemmer er opgjort ved et nedslag per 31. december i de enkelte år. Der indgår kun egen sygdom i opgørelsen.

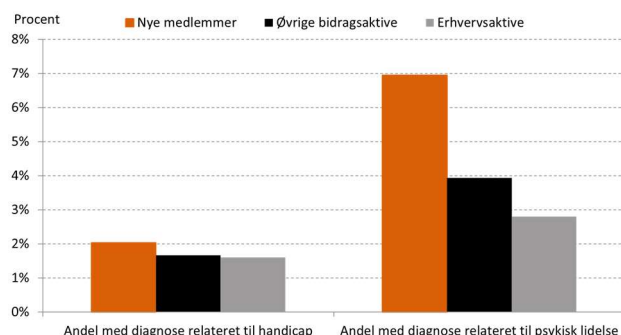
Kilde: PenSam's kundedata, registerdata fra Danmarks Statistik og egne beregninger.

Nye medlemmer har flere psykiske diagnoser

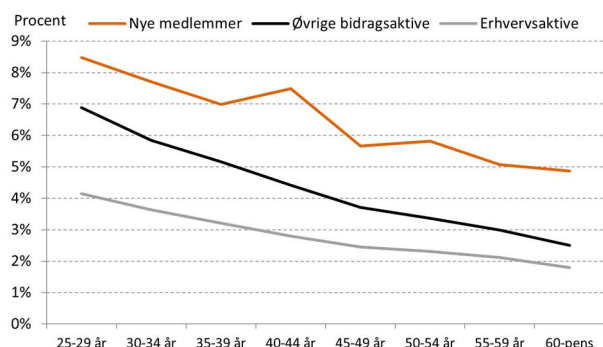
Dobbelt så mange nye medlemmer har en diagnose relateret til en psykisk lidelse sammenlignet med alle erhvervsaktive, jf. figur 4.6.a. Andelen for de eksisterende medlemmer ligger kun en smule højere end for alle erhvervsaktive, men ligger betydeligt højere for de yngre aldersgrupper, jf. figur 4.6.b. De nye medlemmer har en højere andel med diagnoser relateret til psykiske lidelser på tværs af alle aldersgrupper, både ift. eksisterende medlemmer og erhvervsaktive. Forskellen mellem de eksisterende medlemmer og de erhvervsaktive bliver mindre med alderen.

Figur 4.6 Diagnoser relateret til psykiske lidelser og handicap

Figur 4.6.a Diagnoser relateret til handicap eller psykiske lidelser samlet for grupperne

Figur 4.6.b Diagnoser relateret til psykiske lidelser fordelt på aldersgrupper

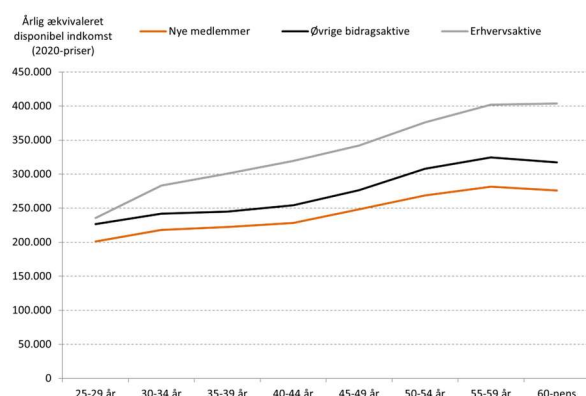
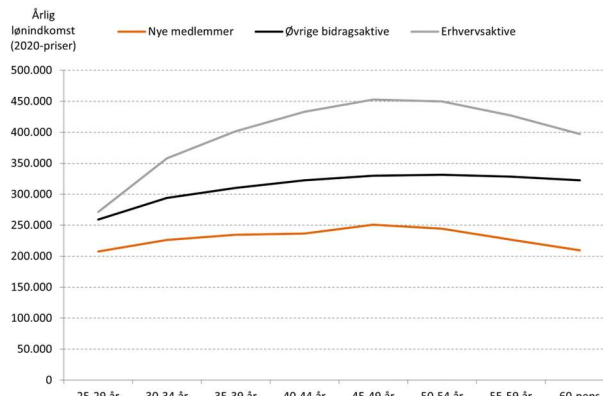

Anm.: Beregnet som et gennemsnit for 2016, 2018 og 2020. Opgørelsesmetoden og indeholdte diagnoser fremgår af bilag 3. Nye medlemmer er opgjort ved et nedslag per 31. december i de enkelte år.

Kilde: PenSam's kundedata, registerdata fra Danmarks Statistik og egne beregninger.

PenSam's medlemmer har en lavere indkomst

PenSam's medlemmer har en lavere indkomst sammenlignet med alle erhvervsaktive, både målt ved ækvivaleret disponibel indkomst og lønindkomst, jf. figur 4.7. Nye medlemmer har generelt et lavere lønniveau end de eksisterende bidragsaktive medlemmer, selv om der tages højde for alder. Det skal bemærkes, at det hænger sammen med en større andel, der arbejder deltid. Hertil skal bemærkes, at ledighedsgraden for de nye medlemmer er højere, og de derfor formentlig har været uden for arbejdsmarkedet i en del af året.

Figur 4.7 Den gennemsnitlige indkomst for PenSam's medlemmer og erhvervsaktive
Figur 4.7.a Ækvivaleret disponibel indkomst fordelt på aldersgrupper, gns. 2016, 2018 og 2020

Figur 4.7.b Årlig lønindkomst fordelt på aldersgrupper, gns. 2016, 2018 og 2020

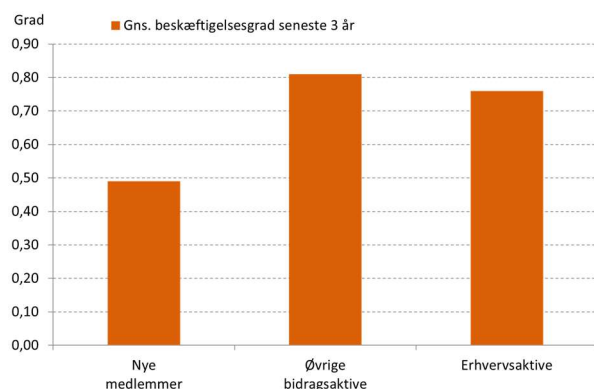
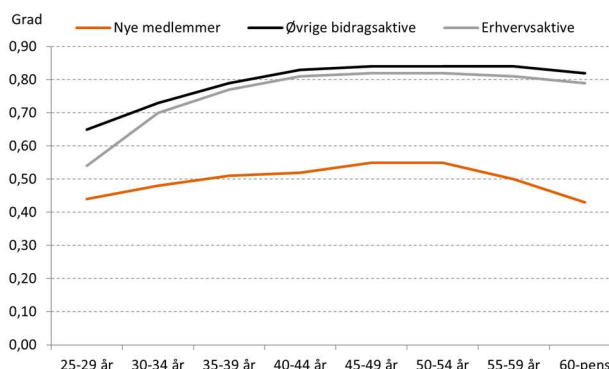
Anm.: Beregnet som et gennemsnit for 2016, 2018 og 2020. Nye medlemmer er opgjort ved et nedslag per 31. december i de enkelte år. Årlig lønindkomst og ækvivaleret disponibel indkomst er korregeret til 2020-priser.

Kilde: PenSam's kundedata, registerdata fra Danmarks Statistik og egne beregninger.

4.3 Arbejdsmarkedstilknytning

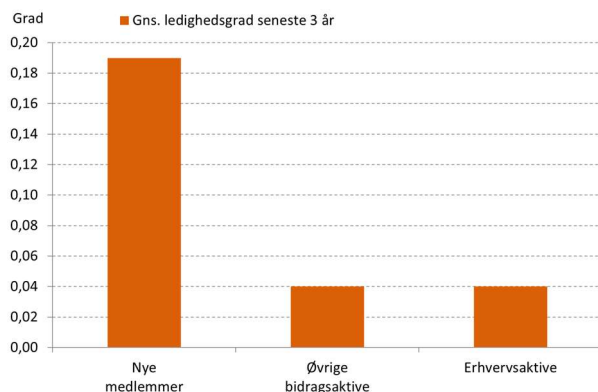
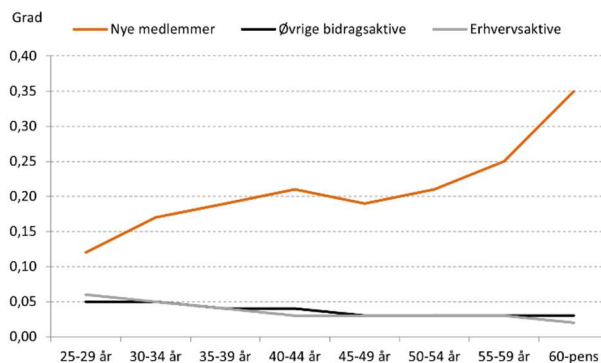
Beskæftigelsesgraden er lavere for nye medlemmer...

Nye medlemmer i PenSam har en lavere beskæftigelsesgrad sammenlignet med alle erhvervsaktive, jf. figur 4.8.a. Beskæftigelsesgraden er målt som andelen af uger man er i lønmodtagerbeskæftigelse i de seneste tre år. Beskæftigelsesgraden for de eksisterende bidragsaktive medlemmer ligger nogenlunde på niveau med alle erhvervsaktive. På alle alderstrin har nye medlemmer en markant lavere beskæftigelsesgrad end både øvrige bidragsaktive og erhvervsaktive, jf. figur 4.8.b. Det indikerer, at der ikke er tale om forskelle, der skyldes fx et højere niveau af uddannelse, hvor nye medlemmer modtager SU i stedet for at være i beskæftigelse.

Figur 4.8 Den gennemsnitlige beskæftigelsesgrad de seneste tre år
Figur 4.8.a Den gennemsnitlige beskæftigelsesgrad for den samlede gruppe, gns. 2016, 2018 og 2020

Figur 4.8.b Den gennemsnitlige beskæftigelsesgrad fordelt på alder, gns. 2016, 2018 og 2020

Anm.: Beregnet som et gennemsnit for 2016, 2018 og 2020. Nye medlemmer er opgjort ved et nedslag per 31. december i de enkelte år.

Kilde: PenSam's kundedata, registerdata fra Danmarks Statistik og egne beregninger.

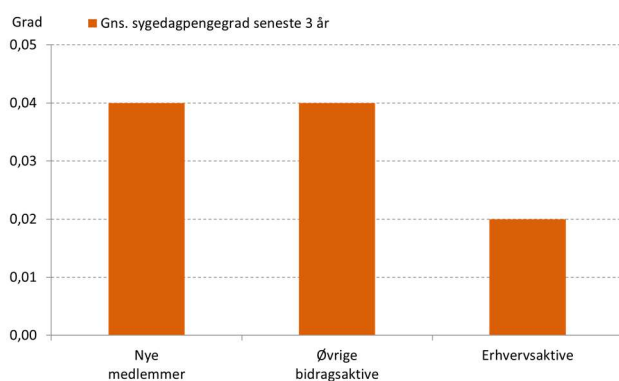
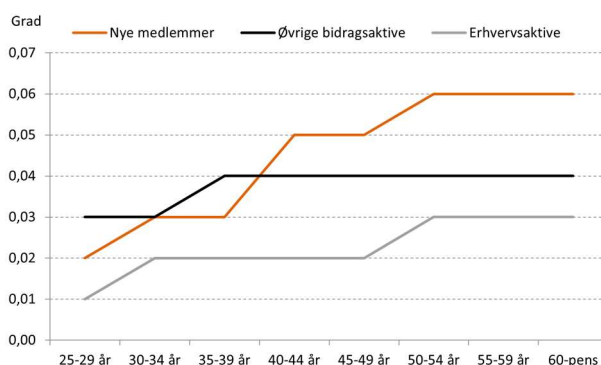
Figur 4.9 Den gennemsnitlige ledighedsgrad de seneste tre år
Figur 4.9.a Den gennemsnitlige ledighedsgrad for den samlede gruppe, gns. 2016, 2018 og 2020

Figur 4.9.b Den gennemsnitlige ledighedsgrad fordelt på alder, gns. 2016, 2018 og 2020

Anm.: Beregnet som et gennemsnit for 2016, 2018 og 2020. Ledighedsgraden er opgjort inkl. dagpenge, kontanthjælp og ledighedsydelse. Nye medlemmer er opgjort ved et nedslag per 31. december i de enkelte år.

Kilde: PenSam's kundedata, registerdata fra Danmarks Statistik og egne beregninger.

... og ledigheds- graden er højere

Nye medlemmer har en betydeligt højere ledighedsgrad, som ligger på ca. 0,19, jf. figur 4.9.a. Ledighedsgraden er udtryk for andelen af uger i løbet af de seneste tre år, hvor personen har modtaget en ydelse forbundet med ledighed. Den ligger på 0,04 for øvrige medlemmer og for alle erhvervsaktive. På tværs af alderstrin er ledighedsgraden væsentligt højere end for de erhvervsaktive og de eksisterende medlemmer, som ligger på nogenlunde samme niveau. Særligt de ældste nye medlemmer har en høj ledighedsgrad, som er op imod et års ledighed, i løbet af de seneste tre år.

Figur 4.10 Den gennemsnitlige sygedagpengegrad de seneste tre år
Figur 4.10.a Den gennemsnitlige sygedagpengegrad, gns. 2016, 2018 og 2020

Figur 4.10.b Den gennemsnitlige sygedagpengegrad fordelt på alder, gns. 2016, 2018 og 2020

Anm.: Beregnet som et gennemsnit for 2016, 2018 og 2020. Sygedagpengegraden er opgjort inkl. jobafklaring. Nye medlemmer er opgjort ved et nedslag per 31. december i de enkelte år.

Kilde: PenSam's kundedata, registerdata fra Danmarks Statistik og egne beregninger.

PenSam's medlem- mer har oftere mod- taget sygedagpenge

Den gennemsnitlige sygedagpengegrad er højere for både nye medlemmer og eksisterende medlemmer, når man sammenligner med alle erhvervsaktive, jf. figur 4.10.a. Sygedagpengegraden er udtryk for andelen af uger, i de seneste tre år, hvor man har modtaget sygedagpenge eller været i et jobafklaringsforløb. Personer, der bliver medlem af PenSam i en

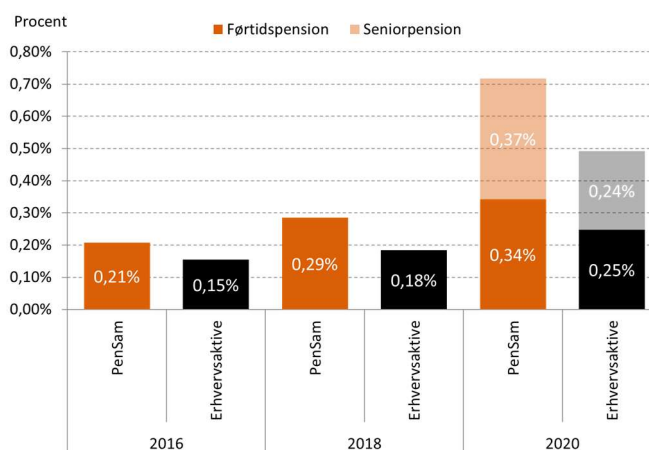
høj alder, har i højere grad modtaget sygedagpenge i de seneste 3 år sammenlignet med eksisterende medlemmer og alle erhvervsaktive, jf. figur 4.10.b. Den gennemsnitlige sygedagpengegrad er også højere for alle aldersgrupper, når man sammenligner eksisterende medlemmer.

4.4 Tilkendelser af førtidspension

PenSam's medlemmer får oftere tilkendt førtidspension

PenSam's medlemmer får oftere tilkendt førtidspension eller seniorpension sammenlignet med alle erhvervsaktive, jf. figur 4.11. I 2016 er forskellen på 0,06 pct.-point, mens den i 2020 er på 0,23 pct.-point. PenSam var altså i forvejen betydeligt overrepræsenteret på tilkendelser af førtidspension, og med indførelsen af seniorpension i 2020 bliver forskellen endnu større. Tilkendelser af seniorpension får den samlede andel af tidlige tilbagetrækninger til at stige både i PenSam og for alle erhvervsaktive, men antallet af førtidspensionstilkendelser er også steget. Opgørelsesmetoden uddybes i bilag 4.

Figur 4.11 Andel tilkendelser af førtids- og seniorpension

Anm.: Tilkendelser for PenSam's medlemmer er eksklusiv de hvilende medlemmer. For befolkningen er der betinget på, de er erhvervsaktive. Se boks 4.1 for nærmere specifikation af opgørelsesmetoden. I opgørelsen indgår personer i alderen 18 år til pensionsalderen i det givne år.

Kilde: PenSam's kundedata, registerdata fra Danmarks Statistik og egne beregninger.

Karakteristika blandt FØP'ere stemmer overens med litteraturen

I afsnit 3.2 beskrev vi, hvordan der er en overrepræsentation af tilkendelser af førtidspension blandt personer med særlige karakteristika, herunder socioøkonomiske og helbreds-mæssige faktorer samt arbejdsmarkedstilknytning, i litteraturen. Opgørelserne i afsnit 4.2 og 4.3 flugter med resultaterne fra litteraturen. PenSam's medlemmer er overrepræsenterede på en række forskellige karakteristika, som typisk også er overrepræsenterede blandt personer, der får tilkendt førtidspension.

Signifikant større sandsynlighed for at få tilkendt FØP i PenSam

Der er en signifikant positiv sammenhæng mellem at få tilkendt førtids- eller seniorpension, hvis man er medlem af PenSam, og sandsynligheden for at få tilkendt førtidspension for PenSam's medlemmer er altså større end for sammenligningsgruppen. Vi undersøger sandsynligheden for at få tilkendt førtidspension, alt efter om man er medlem af PenSam eller ej. Det undersøges ved hjælp af en logit estimation, jf. boks 4.1. Når der kontrolleres for køn, alder og herkomst, finder vi en signifikant sammenhæng mellem medlemskab i PenSam og tilkendelse af førtids- eller seniorpension i 2020 på 0,083. Resultatet er signifikant på et 5 pct. niveau. Resultaterne fremgår af bilag 4.

Boks 4.1 Sådan har vi gjort

For at finde sandsynligheden for at få tilkendt førtidspension, har vi opstillet en logit regressionsmodel, der estimerer sammenhængen mellem sandsynligheden for at få tilkendt førtidspension afhængig af, om man er medlem af PenSam:

$$\text{logit}[\text{pr}(f\text{ørtidspension}_j = 1)] = \beta_0 + \beta X_j + \epsilon_j$$

I ligningen er *førtidspension_j* en dummyvariabel, der angiver, om personen har fået tilkendt førtidspension eller ej. Vektoren *X_j* indeholder en række baggrundskarakteristika, der kan tænkes at have indflydelse på, om man får tilkendt førtidspension. Det inkluderer nogle generelle karakteristika som fx køn, alder og herkomst. Desuden inkluderes der en variabel for, om man er medlem af PenSam. De inkluderede baggrundsvariable stammer fra Danmarks Statistiks registre, mens oplysningen om medlemskab i PenSam stammer fra PenSam's egne registre, som kobles med Danmarks Statistiks registerdata. Hvis sammenhængen mellem sandsynligheden for at få tilkendt førtidspension og medlemskabet i PenSam er signifikant, har det betydning for sandsynligheden for, at personen får tilkendt førtidspension.

4.5 Forbrugsmuligheder for pensionister

PenSam's medlemmer indbetaler mindre til pension...

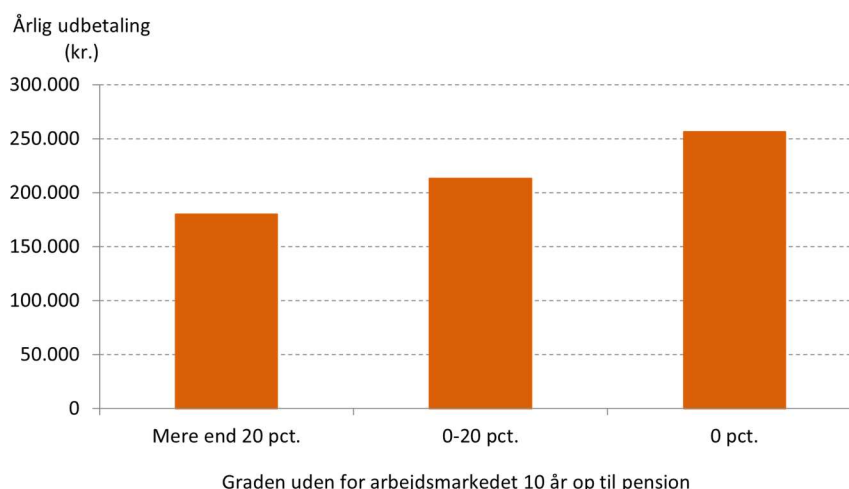
PenSam's bidragsaktive medlemmer over 30 år indbetaler i 2020 i gennemsnit ca. 38.000 kr. til pension (inkl. ATP-bidrag) om året. Den gennemsnitlige indbetaling for bidragsaktive medlemmer i PenSam, ligger ikke langt fra grænsen for at ende i restgruppen, som er afhængig af en lang række supplerende sociale ydelser såsom ældrecheck, varmetillæg og boligydelse pga. lav pensionsopsparing, som pensionist. ATP(2023) definerer grænsen for at ende i restgruppen til 29.000 kr. i årlig pensionsindbetaling (inkl. ATP-bidrag), da det vil resultere i en pensionsudbetaling, der lige akkurat overskrider grænsen for folkepensionens pensionstillæg.² I gennemsnit indbetaler personer i den erhvervsaktive alder over 30 år 59.000 kr. om året. Samtidigt har PenSam's medlemmer også en løsere tilknytning til arbejdsmarkedet, jf. afsnit 3.3 og 4.3. Det betyder, at PenSam's medlemmer sparer væsentligt mindre op til deres pension end den øvrige befolkning. Indretningen af pensionssystemet vil dermed medføre, at PenSam's medlemmer i højere grad vil være en del af restgruppen.

... og kan se frem til en lavere pensionsudbetaling

En PenSam pensionist får i dag i gennemsnit udbetalt knap 194.000 kr. om året inklusiv offentlig pension og udbetalinger fra ATP, mens den gennemsnitlige pensionist i befolkningen får udbetalt knap 216.000 kr. om året. En stigende andel af PenSam's medlemmers indbetaling går til forsikringsdækning og en faldende andel går dermed til alderspension, som følge af flere tidlige tilbagetrækninger blandt medlemmerne. PenSam's medlemmer kan derfor se frem til væsentligt ringere levevilkår som pensionist sammenlignet med de erhvervsaktive i befolkningen. Løst tilknyttede til arbejdsmarkedet kan også se frem til en væsentligt lavere pensionsudbetaling. Pensionister, der har været uden for arbejdsmarkedet i mere end 20 pct. de seneste 10 år op til pensionering, får i gennemsnit udbetalt 76.000 kr. mindre om året end personer, der ikke har været uden for arbejdsmarkedet 10 år op til pensionering.

² Se ATP (2023) for en nærmere definition af opgørelsesmetoden, der leder til afgrænsningen af restgruppen på baggrund af 29.000 kr. i årlig indbetalt pension. Her fremgår også alternative opgørelsesmetoder for afgrænsningen af restgruppen.

Figur 4.12 Samlet årlig pensionsudbetaling fordelt på arbejdsmarkedstilknytning 10 år op til pensionering

Anm.: I graden uden for arbejdsmarkedet indgår dagpenge, alle ydelser i kontanthjælpssystemet (SHO-ydelse, kontanthjælp og uddannelseshjælp), ledighedsydelse, sygedagpenge, jobafklaring, for- og revalideringsydelse, samt resourceforløb. Barselsdagpenge, SU, voksenlærlingeforløb mv., indgår ikke i ydelser, der tælles med som værende uden for arbejdsmarkedet. Pensionsudbetalingen er inklusiv offentlig pension. Opgørelsen er lavet for personer, der er blevet pensioneret inden for de seneste 5 år, og som er 70 år eller derover. Hvis personen har modtaget efterløn op til tidspunktet for pensionering, er graden uden for arbejdsmarkedet målt før starten på efterløn. Den offentlige pension er opgjort på baggrund af registerdata for 2020, som er baseret på 2019. De private pensionsudbetalinger er baseret på udbetalinger fra pensionselskaberne i 2020.

Kilde: Registerdata fra Danmarks Statistik, Beskæftigelsesministeriets forløbsdatabase DREAM og egne beregninger.

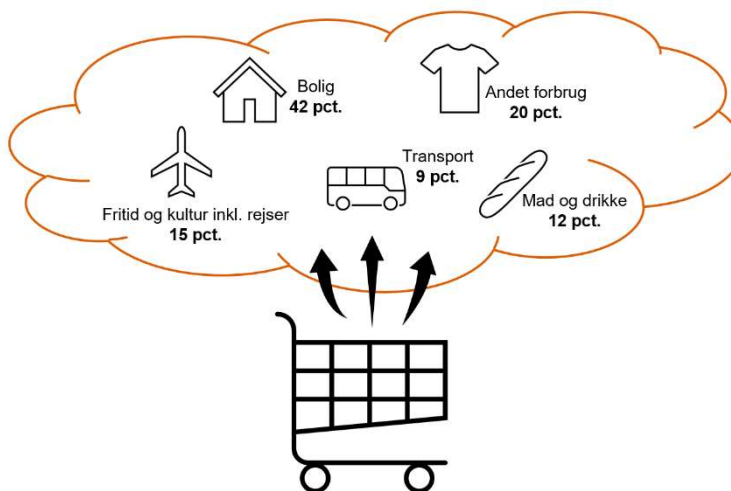
PenSam's medlemmer bruger mere på basisvarer og mindre på fornøjelser

Pensionisters forbrug minder mest om forbruget for gruppen med den laveste indkomst. Amilon og Jeppesen (2016) har undersøgt ældres forbrug fordelt på fem indkomstgrupper på baggrund af data fra Forbrugsundersøgelsen. Her fremgår det, at personer med de højeste indkomster har et markant højere forbrug end dem med de laveste indkomster. For personer med den laveste indkomst, er forbruget større end den disponible indkomst, mens det er modsat for gruppen med de højeste indkomster. Gruppen med den laveste indkomst bruger en større andel på basisvarer som fødevarer, elektricitet og opvarmning, men bruger mindre på fritid, underholdning og rejser, sammenlignet med de fire grupper med en højere indkomst, jf. figur 4.12. PenSam's medlemmer har en lav indkomst, og antages derfor at have en tilsvarende forbrugsfordeling.

De fattigste har ikke råd til basale forbrugsgoder

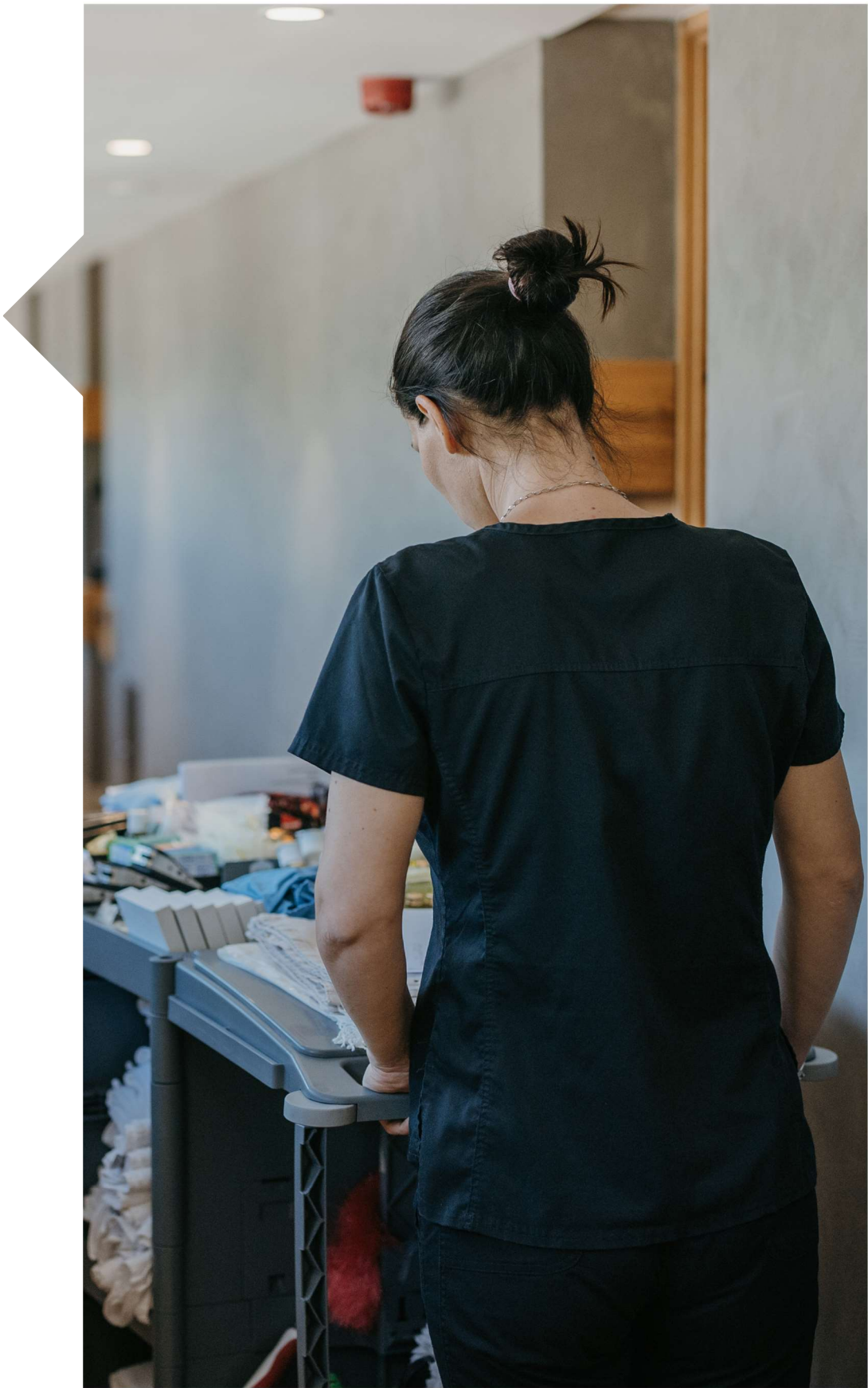
Baseret på interviewede personer i Ældredatabasen, anslår Amilon og Jeppesen (2016), at op mod 15 pct. af de ældre med lav- eller mellemindkomst selv vurderer, at de ikke har råd til relativt basale forbrugsgoder (fx råd til at invitere familie og venner på besøg mindst én gang om måneden, og råd til at deltage i de fritidsaktiviteter, de har lyst til). Andelen er størst for den laveste indkomstgruppe. Ændringer i pensionsudbetalingerne for en PenSam pensionist kan derfor have betydelige konsekvenser for forbrugsmulighederne. Kommer der flere tilkendelser af tidlig pension over tid, vil det være med til at udhule pensionsudbetalingen blandt PenSam's medlemmer.

Figur 4.13 Forbrugsmuligheder for en PenSam pensionist

Anm.: Det antages, at forbrugsfordelingen er som en gennemsnitlig pensionist, jf. Statistikbanken tabel FU04. Mad og drikke dækker over fødevarer, ikke alkoholiske drikke, alkoholiske drikke og tobak, bolig dækker over boligbenyttelse, elektricitet og opvarmning, fritid og kultur inkl. rejser dækker over fritid og kultur samt restauranter og hoteller, andet forbrug dækker over forbrug af andre varer og tjenester, møbler, husholdningsudstyr, kommunikation, sundhed og uddannelse.

Kilde: Statistikbanken hos Danmarks Statistik og egne beregninger.

5. Problematikker på arbejdsmarkedet

Kapitlets indhold

I dette kapitel dykker vi ned i to problematikker på arbejdsmarkedet, der har betydning for sammensætningen af medlemmer i arbejdsmarkedspensionsselskaber, som fx PenSam, over tid. I afsnit 5.1 beskrives arbejdsmarkedsproblematik et og i afsnit 5.2 arbejdsmarkedsproblematik to.

Nedslidning i andre erhverv vil øge tidlig tilbagetrækning i PenSam

5.1 Arbejdsmarkedsproblematik 1

Der er en gruppe på arbejdsmarkedet, som bliver nedslidte i andre erhverv, inden de fx i forbindelse med omskoling træder ind i et arbejdsmarkedspensionsselskab som PenSam sent i arbejdslivet. Arbejdsmarkedets opbygning, hvor jobcenteret er med til at hjælpe ledige i beskæftigelse, kan således have betydning for PenSam's fødekæder, jf. figur 5.1 og på sin vis udgør PenSam en slags opsamlingssted for personer, der har løs tilknytning til arbejdsmarkedet. Jobcenteret kan fx hjælpe med at omskole en person, der bliver ledig fra et nedslidende job. Hvis den ledige omskoles til et arbejde på en FOA-overenskomst, vil han blive medlem af PenSam. Hvis personen er blevet nedslidt tidligere i en anden branche, er det sandsynligt, at personen efter en periode vil få tilkendt førtidspension.

Figur 5.1 Skitsering af muligt forløb hos et jobcenter

Kilde: Egen illustration.

38 pct. af PenSam's førtidspensionister har været på AMU-kursus

38 pct. af PenSam's medlemmer, der har fået tilkendt en førtidspension i årene 2016, 2018 og 2020 og højest har været medlem i syv år ved tilkendelsen, har været på et AMU-kursus i fem år op til indmeldelsen i PenSam, jf. tabel 5.1. Blandt dem der har været på et AMU-kursus, har knap 16 pct. haft et AMU-kursus inden for sundhed, omsorg, og pædagogisk arbejde, 15 pct. har haft et kursus inden for mad og kantine, 20 pct. inden for administration og ejendomsservice, mens ca. 8 pct. har haft AMU-kursus inden for rengøringservice. Det er alle områder, som ligger indenfor FOA's fire fagområder. At knap 60 pct. af kurserne ligger inden for dette områder indikerer, at der sker en grad af omskoling mod arbejde på en FOA-overenskomst.

Tabel 5.1 AMU-kurser op til indmeldelse i PenSam blandt nytilkendte førtidspensionister

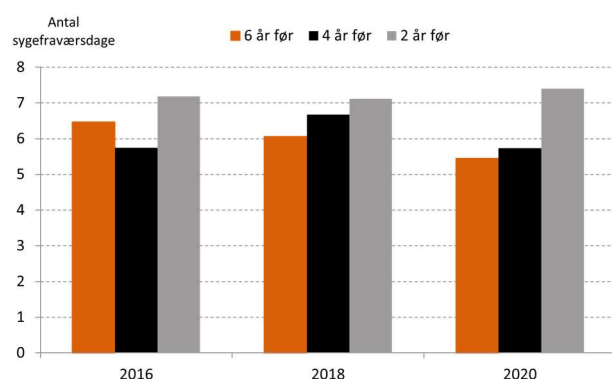
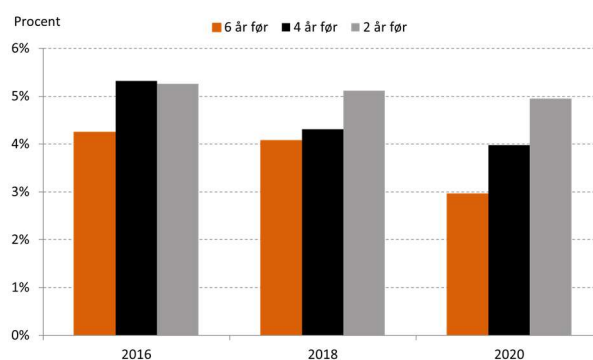
	Andel med AMU-kursus	Andel med AMU-kurset blandt dem, der har taget et AMU-kursus
Intet AMU-kursus	62 pct.	
Relevant AMU-kursus		
Administration og ejendomsservice	8 pct.	20 pct.
Sundhed, omsorg og pædagogisk arbejde	6 pct.	16 pct.
Mad og kantine	6 pct.	15 pct.
Rengøringservice	3 pct.	8 pct.
Andre AMU-kurser	15 pct.	40 pct.

Anm.: AMU-kurser står for arbejdsmarkedsuddannelseskurser, og består ofte af kortvarende kurser som kan tages enkeltvis eller stykkes sammen efter behov. Det er opgjort for unikke personer og der er valgt det senest færdiggjorte AMU-kursus op til indmeldelse. AMU-kurserne kan være taget fem år op til indmeldelsen i PenSam. Der indgår kun medlemmer der får tilkendt førtidspension i 2016, 2018, 2020 og som har været medlem i PenSam i maksimalt syv år. Afrunding kan medføre at andele ikke summerer til 100.

Kilde: PenSam's kundedata, registerdata fra Danmarks Statistik og egne beregninger.

Sygefraværet stiger op til indmeldelse i PenSam

Den gennemsnitlige sygedagpengegrad og det gennemsnitlige antal sygefraværsdage stiger over de seneste seks år op til indmeldelsen i PenSam. Det gælder for nye medlemmer i såvel 2016, 2018 som 2020. Udviklingen er nogenlunde den samme på tværs af år. Det indikerer, at medlemmerne ofte bliver syge frem mod skiftet til PenSam.

Figur 5.2 Sygdom op til indmeldelse i PenSam
Figur 5.2.a Gns. antal sygefraværsdage 2, 4 og 6 år op til indmeldelse i PenSam for nye medlemmer

Figur 5.2.b Sygedagpengegrad op til indmeldelse i PenSam for nye medlemmer

Anm.: Sygedagpengegraden er opgjort inkl. Jobafklaring. Nye medlemmer er opgjort ved et nedslag per 31. december i de enkelte år.

Kilde: PenSam's kundedata, registerdata fra Danmarks Statistik og egne beregninger.

5.2 Arbejdsmarkedsproblematik 2

Et stramt arbejdsmarked har betydning for PenSam's medlemsbase

Et stramt arbejdsmarked hvor ledigheden er lav, vil betyde, at der rekrutteres fra den svageste gruppe, som fortsat er ledige. Hermed antages det, at andelen af socialt- og sundhedsmæssigt belastede, som har en løsere tilknytning til arbejdsmarkedet, og som er en del af arbejdsstyrken, vokser over tid. Hvis denne type tiltrækkes af erhverv på en FOA-overenskomst, vil det betyde, at medlemmerne i PenSam potentielt vil blive mindre velstillede over tid, og allerede vil være det ved indmeldelse i pensionsselskabet. Hvis de nye medlemmer i

PenSam er mindre velstillede end de eksisterende, målt på forskellige socioøkonomiske faktorer, vil det understøtte arbejdsmarkedsproblematik to.

PenSam's medlemmer er svagere end gennemsnittet

PenSam's medlemmer adskiller sig fra de erhvervsaktive danskere ved at være mere socialt og sundhedsmæssigt belastede på en række punkter, jf. kapitel 4. PenSam's medlemmer har knap dobbelt så mange sygedage over de seneste tre år, en højere sygedagpengegrad og er oftere kontakt til almen praktiserende læge. PenSam's medlemmer har en lavere indkomst, både målt ved ækvivaleret disponibel indkomst og ved lønindkomst. Karaktergennemsnittet for PenSam's medlemmer er lavere end for alle erhvervsaktive og PenSam's medlemmer har oftere været anbragt eller modtaget forebyggende foranstaltninger som barn. PenSam's medlemmer har desuden i lidt højere grad en anden etnisk herkomst end dansk, og for dem der har et opholdsgrundlag, er andelen med grundlag på baggrund af asyl eller familiesammenføring højere end for alle erhvervsaktive. Det er punkter, der underbygger arbejdsmarkedsproblematik to.

Stor udskiftning blandt PenSam's medlemmer

PenSam's medlemmer bliver svagere over tid, og de nye medlemmer adskiller sig markant fra de gennemsnitlige medlemmer. Det skal dog bemærkes, at der er stor udskiftning i PenSam's nye medlemmer, fordi der er en stor andel, der kun er medlem i kort tid. Der kontrolleres til dels for denne mekanisme ved kun at opgøre karakteristika for personer over 25 år, men det vil sandsynligvis stadig have lidt betydning. Formentlig er der både tale om stor udskiftning blandt andelen med en gymnasial uddannelse, der kun kortvarigt har job på en FOA-overenskomst og gruppen af ufaglærte, som måske i højere grad bevæger sig ind og ud af arbejdsmarkedet. Det forventes derfor ikke, at andelen med en erhvervsuddannelse vil ændres markant over tid.

Nye medlemmer har mindre uddannelse...

Opgørelserne i kapitel 4 viste, at nye medlemmer i højere grad er ufaglærte, og langt sjældnere har en erhvervsuddannelse. Knap en fjerdedel har grundskole som højest fuldførte uddannelse, og knap halvdelen har grundskole eller en gymnasial uddannelse. Mere end en fjerdedel af de nye medlemmer har en anden etnisk herkomst end dansk, sammenlignet med 14 pct. af de eksisterende medlemmer. Ca. fire gange så mange har et opholdsgrundlag sammenlignet med de eksisterende medlemmer. Opholdsgrundlaget er oftere givet med asyl som grundlag (14 pct. sammenlignet med 8 pct.). Nye medlemmer har desuden i højere grad en diagnose relateret til en psykisk lidelse.

... højere ledighedsgrad og lavere løn

Nye medlemmer har en lavere tilknytning til arbejdsmarkedet end de eksisterende medlemmer. I gennemsnit er ledighedsgraden i de seneste tre år på 0,19, mens den for de eksisterende medlemmer er 0,04. Det taler desuden ind i arbejdsmarkedsproblematik to, at ledighedsgraden for de ældste nye medlemmer er helt oppe på 0,35 i løbet af de seneste tre år. Nye medlemmer har en lavere indkomst sammenlignet med det gennemsnitlige medlem, også når der tages højde for alder.

Pensionssystemet bør tilpasses sikkerhedsnettet

Opgørelserne understøtter således hypotesen om, at PenSam's nye medlemmer er svagere end de eksisterende. Det skal dog igen bemærkes, at der er stor udskiftning i medlemmerne. Men de nye medlemmer målt i perioden fra 2016 til 2020 er blevet svagere målt på de forskellige faktorer. Inklusion på arbejdsmarkedet er positivt, men bør ses i sammenhæng med tilpasninger i pensionssystemet, der fastholder solidariteten i sikkerhedsnettet.

6. Et solidarisk pensionssystem

Kommissionen: Hold øje med udviklingen

Kommissionen om tilbagetrækning og nedslidning (2022) beskriver, at pensionsselskabernes medlemmers alderspension vil forringes, når en større andel af pensionsindbetalingerne går til forsikring mod tab af erhvervsevne, fx offentlig tilkendelse af førtidspension. Kommissionen lægger desuden op til, at der skal holdes øje med udviklingen i tilkendelserne af seniorpension, og hvilken betydning det vil have for pensionsselskabernes udgifter til forsikringer.

Indhold i kapitlet

I afsnit 6.1 beskriver vi, hvordan den nuværende sammenhæng mellem pensionssystemet og de tidlige tilbagetrækningsordninger skaber ulighed. I afsnit 6.2 bliver det vist, hvor stor en betydning det stigende antal tilkendelser af førtids- og seniorpension allerede har haft på pensionsudbetalingerne for PenSam's medlemmer. I afsnit 6.3 præsenteres forslag til mulige løsningsmodeller som man kan se ind i for at skabe et mere solidarisk pensionssystem. PenSam anvendes som case til at illustrere udfordringer, der eksisterer i flere selskaber. I casen tages udgangspunkt i et beregningseksempel på baggrund af pensionsind- og udbetalinger for en enlig fuldtidsansat, der indbetaler til pension fra personen er 25 til 69 år gammel.

6.1 Den nuværende ordning skaber ulighed

Ophobning af store risici i få selskaber

Personer med løs tilknytning til arbejdsmarkedet og dårlige risici samles i få arbejdsmarkedspensionsselskaber. Det skaber en ophobning af risici over tid. Det viste vi i kapitel fem med PenSam som eksempel. For hver gang et pensionsmedlem i PenSam får tilkendt en offentlig førtidspension, er det op til resten af medlemmerne bl.a. at betale for både kollegaens løbende tilskud til førtidspensionsydelse og pensionsbidrag frem til folkepensionsalderen.

Alderspensionen udhules ved flere førtidspensioner

Skadeomkostningerne dækker fx over indbetalinger til førtidspensionister. Hvis skadesomkostningerne stiger, vil andelen af medlemmets indbetaling, der går til forsikringer, stige. Dermed vil indbetalingen til alderspensionen falde, hvilket vil betyde en lavere udbetaling som pensionist. Det betyder, at medlemmernes i forvejen beskedne alderspension gradvist bliver udhulet.

De to udfordringer ved pensionssys- temet

Der er potentielt to udfordringer i opbygningen af det nuværende pensionssystem, som blev beskrevet i kapitel fem:

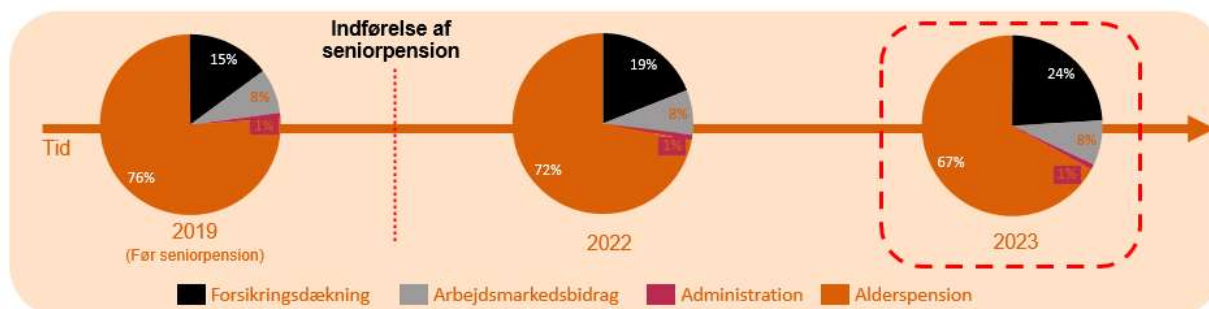
- (1) Personer der nedslides i andre erhverv, og skifter til fx PenSam pga. nedslidning, har ikke deres tidligere opsparede risikodel med. Finansiering af førtidspension efter kort tid vil derfor i høj grad tilfalde det nye pensionsselskab.
- (2) Personer der vælger erhverv på en FOA-overenskomst har i høj grad en løsere tilknytning til arbejdsmarkedet, og tendensen tiltager over tid. Det betyder, at der er et stigende antal medlemmer med større risici, som skal betales af de dårligst stillede.

6.2 Balancen mellem forsikringsdækning og pensionsopsparing ændres

**Balancen beskriver
hvad pensionsind-
betalingen går til**

Balancen mellem forsikringsdækning og opsparing beskriver hvad pensionsindbetalingen går til. Pensionsindbetalingerne går til alderspension, administration, arbejdsmarkedsbidrag og forsikringsdækninger, jf. figur 6.1.

Figur 6.1 Ændringer i balancen mellem forsikringsdækning og opsparing som følge af seniorpension

Anm.: Konsekvenserne illustreret ved et 35-årigt medlem med 32 år til pension som arbejder fuldtid og indbetaler til pension fra han er 25-69 år.
Kilde: Egen illustration på baggrund af data fra PenSam.

**Andelen, der går til
forsikring, stiger
med 9 pct.point**

I 2019 gik 15 pct. til forsikringsdækninger, heraf 9 pct.-point til forsikring af førtidspension, og 6 pct. til øvrige dækninger, jf. figur 6.1. I 2023 går 17 pct.-point til forsikring af førtidspension og 7 pct. til øvrige dækninger. Indførelsen af seniorpension i 2020 har været en medvirkende årsag til, at andelen af indbetalingen der går til forsikringsdækninger er steget fra 15 pct. til 24 pct. fra 2019 til 2023. For at imødekomme stigningen i tidlige tilbagetrækninger, har PenSam bl.a. nedjusteret sin engangssum ved førtidspension og fjernet den ved seniorpension.

Boks 6.1 Antagelser i beregningerne

Følgende indgår i beregningerne:

- Der tages udgangspunkt i en enlig, fuldtidsansat person, der indbetaler fra 25 til 69 år. Beregningerne skal derfor ses som et regneeksempel med et idealtypisk opsparingsforløb.
- Udbetalingen fra ATP er 15.000 kr. om året, mens folkepensionens grundbeløb er på 78.564 kr. om året. Folkepensionens pensionstillæg varierer, da tillægget afhænger af størrelsen på den private pensionsudbetaling. Hvis den private pensionsudbetaling overstiger modregningsgrænsen for pensionstillæg på 89.700 kr., modregnes pensionisten 30,9 pct. for hver ekstra krone, personen har indbetalt til pension.
- Hvis den private pensionsudbetaling overstiger 379.900 kr. årligt inkl. 15.000 i ATP-bidrag, er det offentlige pensionstillæg nul.

**Pensionsudbeta-
lingen falder med
13.389 kr. om året**

Ændringer i balancen mellem forsikringsdækning og opsparing har konsekvenser for pensionsprognoserne, som er udtryk for hvad et medlem får udbetalt i pension. Ændringen i indbetalingen fra 2019 til 2023 svarer til en stigning i indbetalingen til forsikringsdækning på

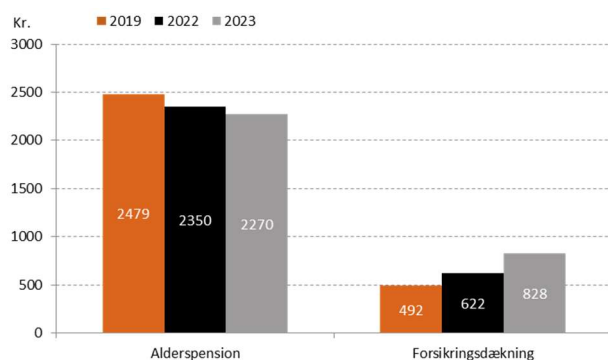
336 kr. om måneden, jf. figur 6.2.a. Ændringen fra 2019 til 2023 svarer til et fald i den forventede fremtidige pensionsudbetaling på 13.389 kr. om året.

Faldet i privat pension modsvares af stigning i offentlig pension

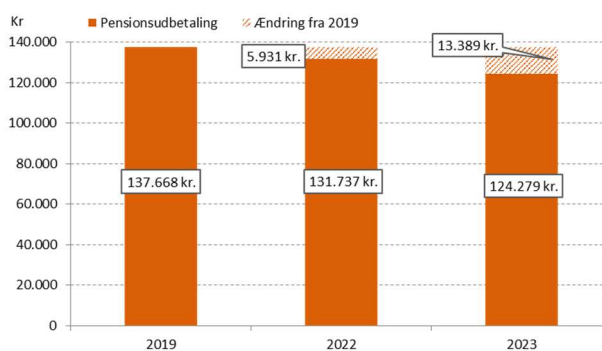
Ændringen i balancen mellem forsikringsdækning og opsparing har betydning for pensionsudbetalingen for en pensionist. Det er dog nødvendigt også at tage højde for, hvor meget faldet i den private pensionsudbetaling modsvares af en stigning i offentlig pensionsudbetaling. Vi tager i dette kapitel udgangspunkt i et regneeksempel ved et idealtypisk fuldt opsparingsforløb. Her skal det bemærkes, at der i realiteten i højere grad er tale om forskellige typer af pensionsindbetalere blandt PenSam's medlemmer, som ofte har et mere fragmenteret indbetalingsforløb. Ud- og indbetalingen vil derfor være overvurderet, ift. et typisk PenSam-medlem. I bilag 5 fremgår tilsvarende beregninger for en deltidsansat. I beregningen tages udgangspunkt i en enlig, fuldtidsansat, der indbetaler fra personen er 25 til 69 år gammel. Antagelserne bag beregningerne fremgår i boks 6.1.

Figur 6.2 Ændring i pensionsind- og udbetalinger i 2019, 2022 og 2023

Figur 6.2.a Beløb der indbetales til alderspension og forsikringsdækning

Figur 6.2.b Pensionsudbetaling i ændring ift. 2019-niveau

Anm.: Der tages udgangspunkt i en eksempelberegning for en fuldtidsansat som indbetaler til pension fra 25-69 år, som er enlig.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af PenSam's kundedata.

Udbetaling falder med 9.266 kr. før skat

Ved brug af den offentlige modregningsmodel, finder vi en fremtidig årlig pensionsudbetaling på 301.453 kr. svarende til 25.121 kr. om måneden for pensionsindbetalingen i 2019, jf. tabel 6.1. Efter justeringen af balancen mellem forsikringsdækning og opsparing i 2023, er den årlige udbetaling faldet til 292.187 kr. svarende til 24.349 kr. om måneden. Stigningen i antallet af førtidspensionister i PenSam betyder altså, at en fremtidig pensionist vil få 9.266 kr. mindre før skat i pension om året, alene som følge af stigningen i førtidspensionister fra 2019 til 2023. Input bag beregningerne fremgår af bilag 5.

Tabel 6.1 Beregninger på baggrund af den offentlige modregningsmodel, teknisk regneeksempel for fuldtidsansat

	2019		2023	
	Årlig	Månedlig	Årlig	Månedlig
PenSam pension (livrente og rate)	137.688	11.474	124.279	10.357
ATP	15.000	1.250	15.000	1.250
Folkepension, grundbeløb	78.564	6.547	78.564	6.547
Folkepension, pensionstillæg	70.201	5.850	74.344	6.195
I alt	301.453	25.121	292.187	24.349

Kilde: Egne beregninger på baggrund af den offentlige modregningsmodel.

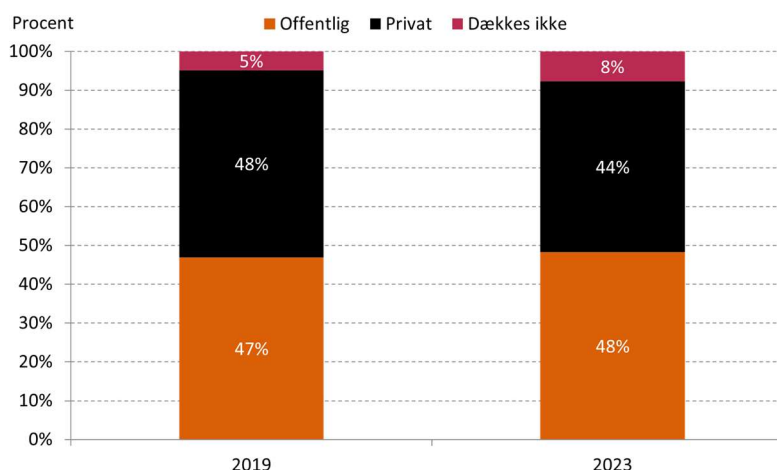
Dækningsgraden bør være højere for de fattigste pensionister

Dækningsgraden angiver, hvor stor en andel af den tidligere lønindkomst, som bliver dækket af pensionsudbetalingen, og bruges til at måle pensionisters relative velstand. Pensions-selskaber har ofte som målsætning at have en dækningsgrad på ca. 80 pct., mens det for personer med en lav indkomst tilstræbes at have en dækningsgrad tæt på 100 pct. eller mere (ATP, 2023). En dækningsgrad på 80 pct. for en pensionist som har haft en relativ lav og fx midlertidig indkomst som erhvervsaktiv, vil derfor svare til en meget lav indkomst.

Dækningsgraden falder fra 95 til 92 pct. fra 2019 til 2023

I 2019 er dækningsgraden for den fremtidige pensionsudbetaling 95 pct. hvoraf 48 pct.-point dækkes af den private pensionsudbetaling, mens 47 pct.-point dækkes af den offentlige pensionsudbetaling. I 2023 betyder ændringen i balancen mellem forsikringsdækning og opsparing, at dækningsgraden for den fremtidige pensionsudbetaling falder til 92 pct. Dækningsgraden for den private pensionsudbetaling falder fra 48 til 44 pct. Modregningsreglerne betyder, at en større andel dækkes af den offentlige pensionsudbetaling, som stiger fra 47 til 48 pct., men vejer ikke op for faldet i den private pension. Dækningsgraden falder med 3 pct.-point fra 2019 til 2023, jf. figur 6.3. Indførelsen af seniorpensionen betyder altså, at en større del af regningen lander hos det offentlige.

Figur 6.3 Ændringer i dækningsgraden som følge af regulering af balancen mellem forsikringsdækning og opsparing

Anm.: Dækningsgraden er målt i forhold til lønniveauet i en eksempelberægning for en enlig fuldtidsansat, som indbetaler til pension fra 25-69 år, og som indbetaler 3.400 kr. om måneden i pension.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af PenSam's kundedata.

Højere offentlig modregning modsvarer fald

Som beskrevet i afsnit 3.1, vil der ske en forskydning mod en højere andel af privat pensionsudbetaling frem for offentlig pensionsudbetaling i takt med at arbejdsmarkedspensionerne modnes. Faldet i indbetalingen til alderspension, som følge af stigningen i antallet af førtidspensionstilkendelser i PenSam, trækker dog i den modsatte retning, da det vil medføre en stigning i den offentlige pension for at modsvare faldet i den fremtidige private pensionsudbetaling. Balanceforskydningen ifm. et øget antal offentlige førtidspensionstilkendelser, taler altså yderligere ind i dette problem.

Betydning for den samlede pensionsudbetaling

I 2020 udbetaler PenSam alderspension til knap 58.000 pensionister. Ændringen i andelen, der indbetales til alderspension, betyder, at en 25-årig i sin fremtidige pensionstilværelse vil få 9.266 kr. mindre i pension før skat om året, når der tages højde for modregningen i den offentlige pension³. Ændringen i pensionsbidraget på 336 kr. per indbetaler i PenSam svarer til 232 kr., når der tages højde for den offentlige kompensation.

³ Der tages udgangspunkt i en eksempelberægning for en person, der arbejder fuldtid. Der antages samme forrentning af pensionsindbetalingerne som i PenSam.

Efter skat er beløbet
6.500 kr.

Gennemsnitsskatten for pensionister er ca. 30 pct. (Skatteministeriet, 2016). Ændringen i balancen mellem forsikringsdækning og opsparing betyder derfor, at en PenSam-pensionist, der har arbejdet fuldtid, vil få udbetalt ca. 6.500 kr. mindre om året efter skat. I kapitel fire beskrev vi, at en PenSam-pensionist har et forbrug, som i høj grad udgøres af nødvendige varer med meget lidt plads til fornøjelser og fritid. Faldet i den udbetalte fremtidige pension vil derfor kunne mærkes. Fx kunne det betyde, at det vil være nødvendigt at flytte til en bolig med en husleje der koster 500 kr. mindre om måneden. Jf. forbrugsmulighederne beskrevet i kapitel fire, udgør udgifterne til husleje for en pensionist i dag ca. 42 pct. Af boks 6.2 fremgår det, hvordan den samlede pensionsudbetaling ser ud i dag, samt hvilken betydning faldet i den private pensionsudbetaling vil have for en enlig PenSam-pensionist.

Boks 6.2 Betydning for pensionsudbetalingen for en enlig PenSam-pensionist

I dag får en enlig pensionist i PenSam i gennemsnit udbetalt 221.000 kr. om året i samlet pension, mens en gennemsnitlig enlig pensionist i befolkningen får udbetalt 274.000 kr. om året. For en PenSam-pensionist er 50.600 kr. af den samlede udbetaling fra private pensionsudbetalinger, mens det er 123.400 for den gennemsnitlige pensionist, jf. bilag 7. Det betyder, at en enlig pensionist i PenSam i gennemsnit får 53.000 kr. mindre i samlet udbetalt pension end gennemsnittet af danske pensionister, som har en privat pensionsopsparing. En percentilfordeling af pensionsudbetalingerne for enlige pensionister i befolkningen og pensionister i PenSam viser, at PenSam's pensionister ligger under fordelingen for pensionister i befolkningen med en privat pensionsopsparing, jf. bilag 7. De laveste indkomstgrupper ligger ikke væsentligt over kontanthjælpsatsen (enlige, ikke-forsørgere). Først ved 75. percentil ligger den samlede pensionsudbetaling for en PenSam-pensionist højere end dagpengesatsen (fuldtid).

Som følge af stigningen i senior- og førtidspensionister vil ændringerne i balancen mellem indbetaling til alderspension og forsikringsdækning betyde et fald i den fremtidige pensionsudbetaling på 13.389 kr. for en enlig fremtidig pensionist i PenSam, jf. beregningerne i afsnit 6.2. Det svarer til et fald i den private pensionsudbetaling på ca. 10 pct. Hvis faldet i den fremtidige private pensionsudbetaling på ca. 10 pct. ses i forhold til en enlig pensionist i PenSam i dag, vil det betyde, at den private pensionsudbetaling for en gennemsnitlig PenSam-pensionist falder fra 50.600 kr. til 45.700 kr. Når der tages højde for den offentlige modregning, vil den samlede gennemsnitlige nutidige pension for en PenSam-pensionist falde til 217.300 kr. om året. Sammenlignet med de 274.000 kr. i årlig pensionsudbetaling for en gennemsnitlig pensionist i befolkningen, vil en PenSam-pensionist derved i gennemsnit have en 21 pct. lavere samlet pensionsudbetaling. En pensionist i PenSam vil dermed have et endnu lavere indkomstniveau end en dagpengemodtager som følge af stigningen i antallet af offentlige førtids- og seniorenpensionstilkendelser.

Beregningerne er foretaget på registerdata for enlige for at kunne overføre eksempelberegningen på en enlig pensionist til udtrækkene fra registerdata.

6.3 Mulige løsningsmodeller

De to udfordringer
ved pensionssys-
temet

De to udfordringer ved pensionssystemets opbygning med koncentration af bestemte typer i arbejdsmarkedspensionsselskaber, blev beskrevet i afsnit 6.1. Den første problemstilling, hvor personer, der nedslides i andre erhverv og skifter til fx PenSam pga. nedslidning, kan man tænke ind i en løsningsmodel der omfatter en obligatorisk forsikring mod karrierestød i løbet af ens liv. Problemstillingen kan beskrives ud fra en *adverse selection*-ramme, jf. boks 6.3. Den anden problemstilling dækker over, at personer der vælger erhverv på fx en FOA-

overenskomst har en løsere tilknytning til arbejdsmarkedet, og der er heraf en større koncentration af medlemmer med dårlige risici koncentreret i udvalgte selskaber.

Boks 6.3 Udfordringer i pensionssystemet kan beskrives ud fra adverse selection

Adverse Selection er et økonomisk teoretisk begreb, der dækker over, at der er asymmetrisk information imellem to parter, hvor den ene part mangler kendskab til forhold hos den anden part, som er relevant for kontraktforholdet. Selektionen finder sted, når den asymmetriske information får betydning for den selektion der er i kontraktforholdet.

Denne situation gør sig potentielt gældende for nogle af PenSams medlemmer. Man kan fx forestille sig at en person har arbejdet mange år som tømrer. Efter mange års hårdt arbejde er han fysisk nedslidt, skifter branche, og får et job som pedel. Det nye job hører under en FOA-overenskomst, og han skifter derfor pensionsselskab til PenSam. Få år efter skiftet får han tilkendt førtidspension, fordi han er fysisk nedslidt, og ikke længere kan arbejde som pedel. Nedslidningen er formentlig fundet sted mens han arbejdede som tømrer, men fordi han skiftede overenskomst, er det PenSam's medlemmer der står med regningen. Adverse Selection finder sted i det PenSam ikke har mulighed for at sige nej til at tage ham som kunde, på trods af, at han er nedslidt efter mange års arbejde i andre brancher.

To forskellige mulige løsninger...

Teoretisk kunne man tænke i to forskellige mulige løsninger til den første problemstilling:

- (1) Engangsbetaling når man skifter pensionsselskab, dvs. mellem de individuelle selskaber.
- (2) Trækningsret fra den tidligere risikoindbetaling hos det gamle pensionsselskab, hvis der sker noget efter skifte.

... som har fordele og ulemper

Ved at indføre en engangsbetaling eller trækningsret, er der både fordele og ulemper. En fordel er, at en engangsbetaling vil være mere solidarisk i en situation hvor det gamle pensionsselskab betaler for en del af risikoen ved tilkendelse af tidlig pension. Derved vil det ikke være medlemmerne i det nye pensionsselskab, som betaler for tidlig tilbagetrækning for en overrepræsentation blandt medlemmerne. Det vil dog ikke være mere solidarisk på individniveau. Samtidig er der flere ulemper. Det er svært at sikre et system, hvor der ikke spekuleres i trækningsretten og dækningsgraden er meget forskellig på tværs af pensions-selskaber, så det kan være svært at opstille en god betalingsmodel. Hertil kommer *moral hazard*⁴ problemer i forhold til fastsættelse af selskabernes kompensationspakke ved tab af erhvervsevne. Det skal dog bemærkes, at der i høj grad er tale om teoretiske løsningsmodeller, der reelt ikke er implementerbare.

Løsning kræver et større indgreb

Den anden problemstilling er mere omfattende, og hænger i høj grad sammen med hele det danske pensionssystems opbygning. Det er et stort indgreb at lave sikring på tværs af arbejdsmarkedspensionsselskaber. Værdien af pensionen vil dog blive udhulet for alle, hvis der er en risiko for at man fx ender i PenSam med en lavere pensionsudbetaling senere i livet. Politiske indgreb som fx seniorpension, kommer med en ubetalt regning. Der kan derfor til dels argumenteres for, at ordninger som fx seniorpension i nogen grad er underfinansierede. En del af regningen sendes nemlig videre til selskaber med en højere andel af medlemmer med løs tilknytning til arbejdsmarkedet.

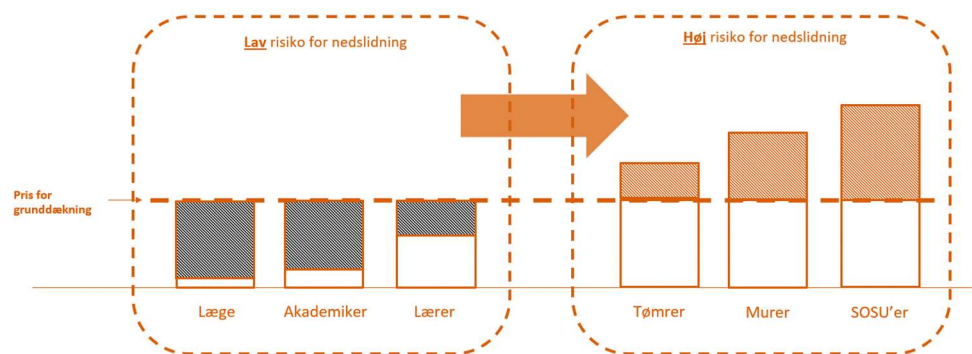
Engangsbetaling eller trækningsret

Løsninger på den anden problemstilling kunne indebære flere forskellige elementer. Man kunne fx have et øget politisk fokus på at få hele ordninger finansieret men hensyntagen til, at en del af regningen ikke ender hos pensionsselskaber med en større koncentration af

⁴ Moral hazard er en situation, hvor en aktør har incitament til at øge den risiko, han udsættes for, fordi han ikke bærer den fulde omkostning ved risikoen.

medlemmer med høje risici. Der kunne også tænkes i en engangsbetaling eller trækingsret fra staten. Der er tale om personer med så høj risiko for at få tilkendt tidlig tilbagetrækning, at alternativet til at være på en bestemt overenskomst og deraf i et bestemt arbejdsmarkedspensionsselskab som fx PenSam, formentlig ville være en offentlig ydelse. Derfor kan der argumenteres for, at opgaven skal løftes over til staten.

Figur 6.4 Skitse for ATP-model, der sikrer betaling af førtidspensionister på tværs af pensionsselskaber

Anm.: Hver person indbetaler ca. 100 kr. til ATP hver måned. Der er forskel på hvor meget, man vil få udbetalt fra ordningen. Der vil være personer som SOSU, fx et PenSam medlem, som vil få udbetalt mere end indbetalingen.
Kilde: Egen illustration.

Sikkerhedsnet under pensionssystemet forvaltet af ATP

En mere universel løsning er at tænke i et sikkerhedsnet under pensionssystemet som forvaltes af fx ATP. Herved ville risikobyrdens fordeles ud over alle erhvervsaktive, fremfor at kun de svageste betaler for den tidligere tilbagetrækning for en voksende gruppe. Udgifterne ved en ATP-model vil skulle regnes igennem i detaljer, og der skal tages stilling til hvordan en sådan model potentielt kan bygges op. Potentielt vil en ATP-model kunne imødekomme de udfordringer, som finansieringen af koncentrationen af tidlige tilbagetrækninger i få kollektive arbejdsmarkedspensionsselskaber medfører, og pensionen ville på sigt ikke blive udhulet, for nogle af de svageste danskere. Figur 6.4 skitserer ATP-modellen. Figuren er opdelt i faggrupper med høj og lav risiko for nedslidning. Alle indbetaler et beløb om måneden til ATP, men kun gruppen med høj risiko for at få tilkendt førtidspension, vil få en udbetaling fra ATP.

Ca. 100 kr. er et groft skøn for at løse udfordringerne

Et groft skøn viser, at hvis byrden for tidlig tilbagetrækning skulle deles ud over alle erhvervsaktive, skulle de indbetale 16 kr. om måneden, for at dække PenSam-pensionisterne fald i pensionsudbetalingen, bl.a. som følge af indførelsen af seniorpension. I beregningen tages udgangspunkt i deltidsansatte, da de i højere grad er repræsentative for PenSam's medlemmer. Herved svarer det samlede fald i den fremtidige årlige pension til 390 mio. kr. om året, når det antages at antallet af alderspensionister vil være som i dag. For at dække den samlede stigning i antallet af tilkendelser blandt alle erhvervsaktive, ville alle erhvervsaktive skulle indbetale ca. 100 kr. om måneden. Hertil kommer, at der vil være en betydelig offentlig besparelse, da faldet i den private pensionsudbetaling ikke skal modsvarer af en stigning i det offentlige pensionstillæg. Antagelserne bag beregningen er beskrevet i boks 6.4.

Boks 6.4 Antagelser bag beregningerne

I beregningen af et simpelt overslag af den nødvendige indbetaling for at dække ændringen i balancen mellem forsikringsdækning og opsparing i et ATP-regi, gør vi brug af nogle standardbetragtninger. Foruden antagelserne bag balancen mellem forsikringsdækninger og opsparing beskrevet i boks 6.1, antages det at:

- Ændringen i pensionsudbetalingen for en PenSam-pensionist svarer til den nødvendige betaling for at dække antallet af ekstra førtids- og seniorpensionstilkendelser fra 2018 til 2020. Der tages således højde for forholdet mellem antallet af tilkendelser og antallet af bidragsaktive pensionsindbetalere.
- Forskellen i antallet af tilkendelser fra 2018 til 2020 anvendes for hhv. PenSam's medlemmer og for alle erhvervsaktive.
- Det beregnede bidrag per person antages at kunne fordeles på antallet af erhvervsaktive i 2020.
- I skønnet beregnes på baggrund af en deltidsansat, som i gennemsnit indbetaler 2.800 kr. til pension om måneden. Det gøres, da der herved i højere grad er udtryk for et typisk PenSam-medlem. Ændringen i indbetalingen til forsikringsdækning fra 2019 til 2023 svarer for denne skitserede person til en stigning på 257 kr. om måneden.

**Konsekvenser ved
ikke at løse udfordringerne**

Der vil være konsekvenser ved ikke at få løst udfordringerne. Det danske pensionssystem opbygning med arbejdsmarkedspensionsselskaber er på mange måder stærk, men hvis personer med dårlige risici i stigende grad koncentrerer i ganske få pensionsselskaber, betyder det, at pensionsudbetalingerne for medlemmerne gradvist vil blive udhulet. Jo større andel pensionsselskaberne æder af pensionsindbetalingerne, jo større vil det offentlige regning blive i form af et højere pensionstillæg. Som beskrevet i afsnit 3.4 fokuseres der i regeringsgrundlaget fra december 2022 på at flere skal ud på arbejdsmarkedet. Det er positivt for den enkelte og for samfundet, når en person kommer i arbejde. Men ved at rekruttere fra en fortsat svagere gruppe, vil gruppen af personer på arbejdsmarkedet også blive svagere, og problemet med koncentration af høje risici og deraf lavere pensionsudbetalinger i enkelte arbejdsmarkedspensionsselskaber vil over tid forværres.

Bilag

Bilag 1

Tabel B.1 Sammenhæng mellem tilkendelse af førtidspension- og seniorpension i 2020 og karakteristika, logit model

Variabel	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4	Model 5
Kvinde	0,3240*** (0,0164)	-0,0599*** (0,0183)	0,2737*** (0,0162)	0,4721*** (0,1146)	0,2566*** (0,0162)
Alder	0,0719*** (0,0009)	0,0799*** (0,0010)	0,1036*** (0,0010)	0,0909*** (0,0188)	0,0931*** (0,0009)
Dansk herkomst	-0,3689*** (0,0244)		-0,4869*** (0,0241)	0,3427* (0,2071)	-0,4402*** (0,0241)
Antal børn	-0,2946*** (0,0120)	-0,1246*** (0,0121)			
Grundskole	1,1138*** (0,0388)	0,5711*** (0,0413)			
Erhvervsuddannelse	0,2746*** (0,0388)	0,1522*** (0,0415)			
KVU	-0,1525*** (0,0558)	0,0228 (0,0602)			
MVU	-0,1466*** (0,0431)	-0,0047 (0,0464)			
LVU	-1,2553*** (0,0629)	-0,7966*** (0,0661)			
Beskæftigelsesgrad de seneste 3 år		-3,1694*** (0,0350)			
Ledighedsgrad de seneste 3 år		3,4267*** (0,0320)			
Sygedagpengegrad de seneste 3 år		4,3715*** (0,0333)			
Forebyggende foranstaltninger			2,0955*** (0,0513)		
Anbringelser			0,8103*** (0,0374)		
Ydelser efter serviceloven		0,9197*** (0,0314)			
Specialklasse				2,5065*** (0,1423)	
Folkeskolekarakterer				-0,2396*** (0,0251)	
Diagnose relateret til et handi- cap		0,4601*** (0,0285)			
Diagnose relateret til en psy- kisk lidelse		0,5023*** (0,0238)			
Kontakter til almen praksis		0,0051*** (0,0003)			
Kontakter til fysioterapeut		-0,00057 (0,0002)			
Kontakter til psykolog/psykiatri		0,0143*** (0,0015)			
Sygefravær					0,0005*** (0,0000)
Konstant	-8,5521*** (0,0629)	-8,8366*** (0,0703)	-10,0289*** (0,0578)	-8,8190*** (0,0588)	-9,4401*** (0,0534)
Antal observationer	2.468.968	2.468.968	2.468.968	384.076	2.468.968

Anm.: Modellerne er kørt for forskellige grupper, da der er forskel i antallet af observationer. Fx findes der kun oplysninger om sygefravær blandt privatansatte for en stikprøve. Standardfejl angivet i parentes. *** Markerer signifikansniveau på minimum 1 pct. niveau, ** signifikans på 5 pct. niveau og * signifikans på 10 pct. niveau.
Kilde: Registerdata fra Danmarks Statistik, kundedata fra PenSam og egne beregninger.

Bilag 2

Tabel B.2 Top 10 uddannelser blandt pensionisterne inden for de få pensionsselskaber med mange førtids- og seniorpensionstilkendelser udbetalt

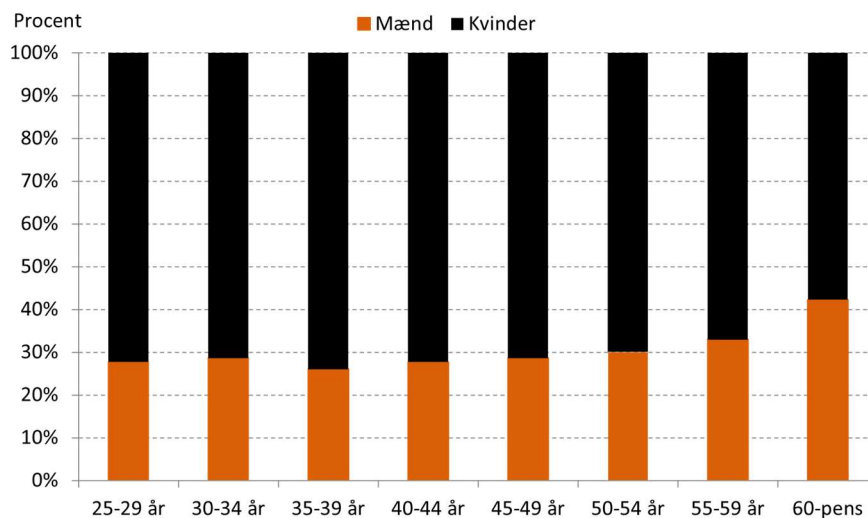
Top 10 uddannelser	Andel med uddannelse
Grundskole	39 pct.
SOSU	15 pct.
Detailhandelsuddannelsen	5 pct.
Person- og lastvogsmekaniker	3 pct.
Tømrer mv.	3 pct.
Industri teknikeruddannelsen	2 pct.
Smed	2 pct.
Kontoruddannelse	2 pct.
Murer	2 pct.
Elektriker	2 pct.
Antal personer i alt	180.840

Anm.: Typen af uddannelse er opgjort for personer, der får udbetalt pension fra de udvalgte få pensionsselskaber med mange førtids- og seniorpensionister.

Kilde: Registerdata fra Danmarks Statistik og egne beregninger.

Bilag 3

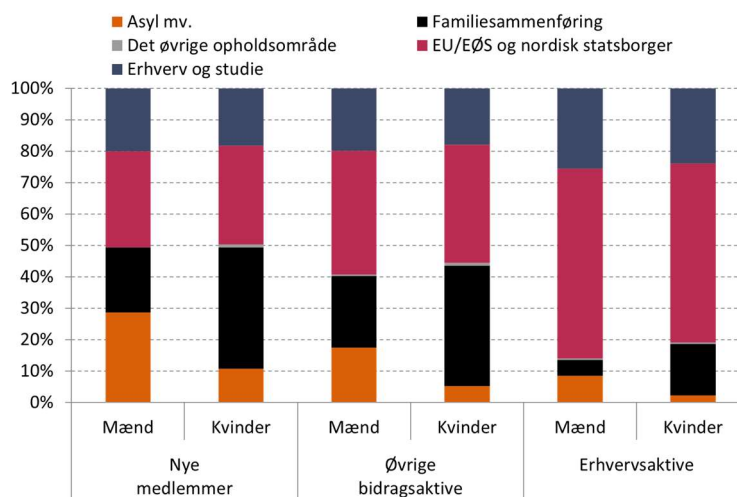
Figur B.1 Aldersgrupperne fordelt på køn for nye medlemmer

Anm.: Beregnet som et gennemsnit for 2016, 2018 og 2020.

Kilde: PenSam's kundedata, registerdata fra Danmarks Statistik og egne beregninger.

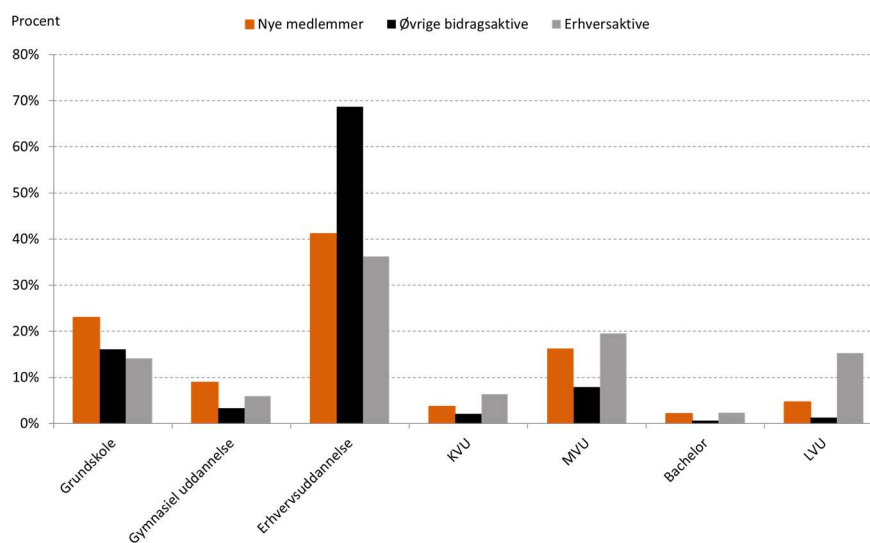
Figur B.2 Opholdsgrundlag for PenSam's bidragsaktive medlemmer og sammenligningsgruppen blandt dem med et opholdsgrundlag fordelt på køn

Anm.: Beregnet samlet for 2016, 2018 og 2020. Andelen er kun beregnet for dem, der har et opholdsgrundlag. Der er valgt det senest tilgængelige opholdsgrundlag op til nedslagspopulationen. Nye medlemmer er opgjort ved et nedslag per 31. december i de enkelte år.

Kilde: PenSam's kundedata, registerdata fra Danmarks Statistik og egne beregninger.

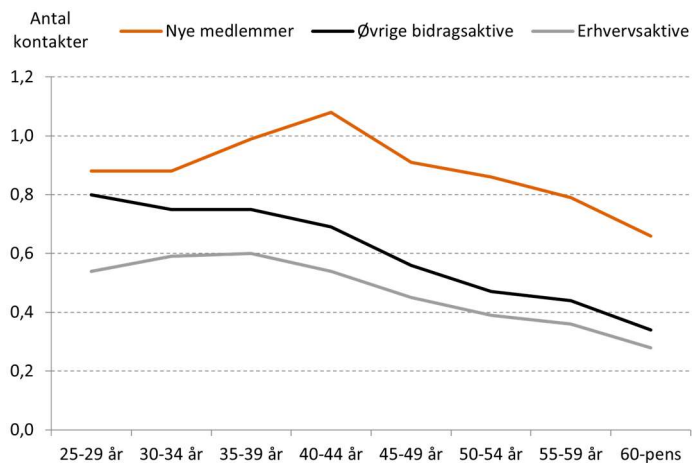
Figur B.3 Uddannelsesniveau blandt PenSam's bidragsaktive medlemmer og erhvervsaktive

Anm.: Uddannelsesfordelingen er vist samlet for 2016, 2018 og 2020. Nye medlemmer er opgjort ved et nedslag per 31. december i de enkelte år.

Kilde: PenSam's kundedata, registerdata fra Danmarks Statistik og egne beregninger.

Figur B.4 Kontakter til psykolog eller psykiatri blandt PenSam's medlemmer og erhvervsaktive fordelt på alder

Anm.: Nye medlemmer er opgjort ved et nedslag per 31. december i de enkelte år.

Kilde: PenSam's kundedata, registerdata fra Danmarks Statistik og egne beregninger.

Tabel B.3 Definition af diagnoser, der kan være relateret til et handicap

Diagnose	Definition	ICD10
Cerebral parese	Diagnosegruppen 'Cerebral parese'	DG80*
Udviklingshæmning	Diagnosegruppen 'Mental retardering'	DF70*, DF71*, DF72*, DF73*, DF78* og DF79*
Autismespektrum	Diagnosegruppen 'Gennemgribende mentale udviklingsforstyrrelser'	DF84* (dog eksklusiv DF842*, DF844*)
ADHD	Diagnosegruppen 'Hyperkinesiske forstyrrelser' og 'opmærksomhedsforstyrrelse uden hyperaktivitet'	DF90*, DF988C
Downs	Downs syndrom	DQ90*
Erhvervet hjerneskade	Målgruppe for Sundhedsstyrelsens forløbsprogram for erhvervet hjerneskade. Omfatter 1) apopleksi, TCI, mv. samt 2) traumatisk hjerneskade, hjernehindeblødning, tumor i hjerne, infektion i centralnervesystemet mv.	1) For apopleksi, TCI mv. 2) For traumatisk hjerneskade, hjernehindeblødning, tumor i hjerne, infektion i centralnervesystemet mv. se Sundhedsstyrelsen 2011: Bilag til Forløbsprogram for rehabilitering af voksne med erhvervet hjerneskade – traume, infektion, tumor, subarachnoidalblødning og encephalopati, s. 167-169.
Epilepsi	Epilepsi	
Sklerose	Dissemineret sklerose	DG35*
Muskelsvind og lignende	Indkredset med udgangspunkt i sygdomme nævnt af Muskelsvindfonden og i dialog med Sundhedsdatastyrelsen	DG12*, DG70*, DG71*, DG600*, DG11C

Anm.: *Angiver at alle diagnoser der begynder med det angivne, indgår i gruppen. ADHD er ikke en selvstændig diagnose i ICD-10-systemet, som er det officielle diagnoseklassifikationssystem i Danmark. I Sundhedsdatastyrelsens retningslinjer oversættes ADHD (i det amerikanske DSM-klassifikationssystem) til hyperkinetisk forstyrrelse og opmærksomhedsforstyrrelse uden hyperaktivitet.

Kilde: Kilde: Socialpolitisk redegørelse 2019, side 275

Tabel B.4 Definition af diagnoser, der kan være relateret til en psykisk lidelse

Psyriske lidelser	Eksempler på diagnoser
DF10-DF19 Psyriske lidelser og adfærdsmæssige forstyrrelser forårsaget af brug af alkohol eller andre psykoaktive stoffer	Akut intoksikation, skadeligt brug, afhængighedssyndrom, abstinensstilstand, psykotisk tilstand
DF20-DF29 Skizofreni, skizotypisk sindslidelse	Skizofreni
DF30-DF39 Affektive sindslidelser	Manisk enkeltepisode, bipolar affektiv sindslidelse, depressiv enkeltepisode, tilbagevendende depression
DF40-DF49 Nervøse og stressrelaterede tilstande samt tilstande med nervøst betingede legemlige symptomer	Fobiske angsttilstande, andre angsttilstande, obsessiv-kompulsiv tilstand, reaktioner på svær belastning, tilpasningsreaktioner
DF60-DF69 Forstyrrelser og forandringer af personlighedsstruktur og adfærd	Personlighedsforstyrrelser

Kilde: Kilde: Socialpolitisk redegørelse 2019, side 276.

Boks B.1 Definition af anbringelser og forebyggende foranstaltninger

Opgørelsen af anbringelser og forebyggende foranstaltninger, er baseret på Danmarks Statistiks registre BUFO og BUAF. Registrerne er mangelfulde tilbage i tid, hvorfor andelen af anbringelser og forebyggende foranstaltninger er undervurderet for personer i de ældre aldersgrupper. Andelen er derfor kun opgjort for personer under 40 år.

Anbringelser er opgjort på baggrund af registeret BUAF. Der er medtaget alle typer af anbringelser. For en nærmere definition af, hvilke typer anbringelser, det indeholder, se under følgende link: <https://www.dst.dk/da/Statistik/dokumentation/Times/Boern-og-unge/ANSTED-KLAS>.

Forebyggende foranstaltninger er opgjort på baggrund af registeret BUFO. De medtagne koder er udvalgt på baggrund af hvilken paragraf i Lov om Social Service støtten er givet efter. Der indgår ikke familierettede forebyggende foranstaltninger efter §11, da de har været frivilligt at indberette for kommunerne. Det er først fra 2014, der findes indberettede familierettede forebyggende foranstaltninger på individniveau. Følgende koder indgår i analysen:

Paragrafkode (PGF)	Beskrivelse
200	Økonomisk støtte til ophold på kost-/efterskole
210	Aflastningsophold for børn/ung med ophold i eget hjem
220	Personlig rådgiver
225	Behandling af barnets eller den unges problemer
230	Fast kontaktperson
240	Formidling af praktikophold til unge hos en offentlig eller privat arbejdsgiver
245	Tilknytning af koordinator til unge, der er idømt en sanktion
250	Etablering af udslusningsordning i det hidtidige anbringelsessted
252	Udslusningsordning i det hidtidige anbringelsessted.
260	Børne- og ungepålæg
270	Fast kontaktperson for den unge i efterværn
271	Fast kontaktperson til unge, der umiddelbart inden det fyldte 18. år og den unge, der fyldt 15 år, jf. § 58 i lov om social service er eller var anbragt uden samtykke frem til det fyldte 23. år
272	Fast kontaktperson frem til det fyldte 19. år
273	Kortvarige ophold på tidligere anbringelsessted for unge i efterværn
274	Afholdelse af netværkssamråd på grund af kriminel adfærd
275	Andre former for støtte, der har til formål at bidrage til en god overgang til selvstændig tilværelse for den unge over 18 år
280	Fast kontaktperson for den unge i efterværn
290	Fast kontaktperson for unge over 18 år

Bilag 4

Boks B.2 Metode for opgørelse af førtids- og seniorpensionsandele

Andelen, der får tilkendt førtids- eller seniorpension i PenSam, opgøres som:

$$\text{Andel FØP-tilkendelser i PenSam} = \frac{\text{FØP tilkendelser}}{\text{Berettigede}}$$

Tilkendelserne af førtids- og seniorpension (tælleren) er opgjort på baggrund af Beskæftigelsesministeriets forløbsdatabase DREAM som de personer, der påbegynder førtids- og seniorpension i 2016, 2018 eller 2020, og som ikke tidligere har været på ydelserne. Data kobles med kunde-data fra PenSam. Der betinges på medlemskab i PenSam i en af følgende tilstande: Bidragsaktiv, førtidspensionister eller alderspensionister. Det skyldes, at PenSam's medlemsdata er opgjort i et nedslag pr. 31. december i nedslagsårene og personer med en tilkendt førtids- eller seniorpension derfor er rykket fra tilstanden bidragsaktiv til førtidspensionist. Samtidigt kan der også være personer, der stadig står opgjort som bidragsaktive, selvom de er skiftet til førtidspension på grund af forsinkelser i data. De berettigede er opgjort som personer, der er bidragsaktive eller har opretholdt dækning, samt de personer, der har fået tilkendt en FØP i året blandt PenSam's medlemmer.

Andelen af tilkendelser opgøres på følgende måde:

$$\text{Andel FØP-tilkendelser i befolkningen} = \frac{\text{FØP tilkendelser}(\text{år } t) \text{ som var erhvervsaktiv i år } t-6}{\text{Erhvervsaktive i år } t}$$

Til opgørelsen er der brugt befolkningsdata fra Danmarks Statistik til at finde antallet af personer i den erhvervsaktive alder. Herefter er der betinget på, at de berettigede (nævneren) er erhvervsaktive i nedslagsåret på baggrund af RAS. For FØP-tilkendelserne (tælleren) er der betinget på, at de skal have været i befolkningen i nedslagsåret og have fået tilkendt førtids- eller seniorpension i nedslagsåret, men have været i beskæftigelse 6 år før nedslagsåret. Denne betingelse er pålagt, da man som oftest ikke kommer direkte fra beskæftigelse til førtidspension, men først kommer forbi et ressourceforløb.

Tabel B.5 Sammenhæng mellem tilkendelse af førtidspension- og seniorpension i 2020 og om man er medlem af PenSam, logit model

Variabel	Model 1	Model 2
Medlem af PenSam	0,5159*** (0,0244)	0,0833*** (0,0253)
Kvinde		0,2503*** (0,0166)
Alder		0,0927*** (0,0009)
Dansk herkomst		-0,4344*** (0,0241)
Konstant	-5,0939*** (0,0085)	-9,4168*** (0,0534)
Antal observationer	2.468.968	2.468.968

Anm.: Danmarks Statiks registerdata og kundedata fra PenSam. Standardfejl angivet i parentes. *** Markerer signifikansniveau på minimum 1 pct. niveau, ** signifikans på 5 pct. niveau og * signifikans på 10 pct. niveau. Der indgår kun personer, der indbetaler til et pensionsselskab i modellen.

Kilde: PenSam's kundedata, registerdata fra Danmarks Statistik og egne beregninger.

Bilag 5

Tabel B.6 Beregninger på baggrund af den offentlige modregningsmodel, teknisk regneeksempel for deltidsansat

	2019		2023	
	Årlig	Månedlig	Årlig	Månedlig
PenSam pension (livrente og rate)	111.240	9.270	101.428	8.452
ATP	15.000	1.250	15.000	1.250
Folkepension, grundbeløb	78.564	6.547	78.564	6.547
Folkepension, pensionstillæg	78.373	6.531	81.405	6.784
I alt	283.177	23.598	276.397	23.033

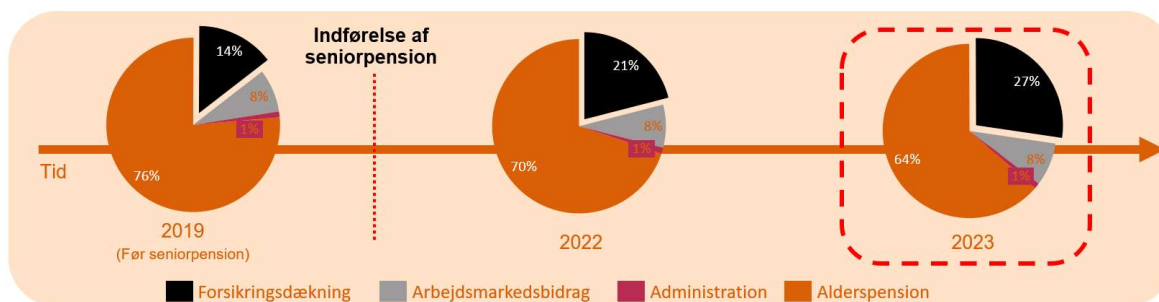
Kilde: Egne beregninger på baggrund af den offentlige modregningsmodel.

Tabel B.7 Input til beregninger i pensionsmodregningsmodel

	2019	2023
Årlig udbetaling fra PenSam før skat (livrente og ratepension)	137.688 kr.	124.279 kr.
Beløb der indbetales til alderspension om måneden	3.400 kr.	3.100 kr.
Pensionsbidrag (baseret på det typiske pensionsbidrag)	12,89 pct.	12,89 pct.
Årlig løn (inden pension) før AM-bidrag og skat	316.524	316.524 kr.

Anm.: Der er tale om en eksempelberegning for en fuldtidsansat som indbetaler til pension fra 25-69 år.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af oplysninger fra PenSam's kundedatabase.

Figur B.5 Ændringer i balancen mellem forsikringsdækning og opsparing som følge af seniorpension, deltidsansat

Anm.: Konsekvenserne illustreret ved et 35-årigt medlem med 32 år til pension som arbejder deltid og indbetaler til pension fra han er 25-69 år.

Kilde: Egen illustration på baggrund af data fra PenSam.

Bilag 6

Tabel B.8 Graden uden for arbejdsmarkedet 1-10 år tilbage for personer i den erhvervsaktive alder i 2020, som har været erhvervsaktive i året fordelt på aldersgrupper (andele)

Grad uden for arbejdsmarkedet	Alder			
	30-40 år	40-50 år	50-65 år	Samlet
1 år				
0-5 pct.	82,6	84,7	84,4	84,0
5-10 pct.	4,5	4,0	3,7	4,0
10-15 pct.	1,6	1,5	1,6	1,5
15-20 pct.	2,1	1,9	2,0	2,0
20-40 pct.	4,3	3,8	4,0	4,0
40-60 pct.	2,3	1,9	1,9	2,0
60-100 pct.	2,7	2,4	2,4	2,5
2 år				
0-5 pct.	78,9	82,1	81,6	81,0
5-10 pct.	4,8	4,2	4,4	4,4
10-15 pct.	3,3	2,8	2,9	3,0
15-20 pct.	2,5	2,1	2,2	2,3
20-40 pct.	6,0	5,0	5,1	5,3
40-60 pct.	2,5	2,1	2,1	2,2
60-100 pct.	2,1	1,8	1,6	1,8
3 år				
0-5 pct.	74,2	78,7	78,6	77,4
5-10 pct.	7,1	6,0	6,2	6,4
10-15 pct.	4,6	3,9	4,0	4,1
15-20 pct.	3,3	2,7	2,8	2,9
20-40 pct.	6,4	5,1	5,1	5,4
40-60 pct.	2,7	2,1	2,1	2,3
60-100 pct.	1,8	1,6	1,4	1,5
4 år				
0-5 pct.	71,4	76,9	77,3	75,6
5-10 pct.	7,9	6,5	6,6	7,0

10-15 pct.	5,6	4,6	4,7	4,9
15-20 pct.	3,4	2,7	2,7	2,9
20-40 pct.	7,2	5,5	5,5	5,9
40-60 pct.	2,9	2,2	2,1	2,3
60-100 pct.	1,7	1,5	1,2	1,4
5 år				
0-5 pct.	69,0	75,3	75,9	73,9
5-10 pct.	9,3	7,7	7,8	8,1
10-15 pct.	5,8	4,6	4,6	4,9
15-20 pct.	3,7	2,9	2,9	3,1
20-40 pct.	7,7	5,7	5,5	6,2
40-60 pct.	2,9	2,3	2,1	2,4
60-100 pct.	1,6	1,6	1,1	1,4
6 år				
0-5 pct.	66,1	73,0	74,1	71,6
5-10 pct.	10,9	8,9	8,9	9,4
10-15 pct.	6,2	4,9	4,9	5,3
15-20 pct.	4,0	3,0	3,0	3,3
20-40 pct.	8,5	6,2	5,9	6,7
40-60 pct.	2,8	2,4	2,1	2,4
60-100 pct.	1,6	1,6	1,1	1,4
7 år				
0-5 pct.	64,6	71,9	73,3	70,6
5-10 pct.	11,2	9,0	9,1	9,6
10-15 pct.	6,5	5,1	5,0	5,4
15-20 pct.	4,6	3,4	3,3	3,7
20-40 pct.	8,9	6,6	6,1	7,0
40-60 pct.	2,7	2,5	2,1	2,4
60-100 pct.	1,5	1,5	1,1	1,3
8 år				
0-5 pct.	62,2	70,2	71,9	68,8
5-10 pct.	12,4	9,8	9,9	10,5
10-15 pct.	7,2	5,4	5,3	5,8
15-20 pct.	4,8	3,5	3,3	3,8
20-40 pct.	9,3	7,1	6,5	7,4
40-60 pct.	2,7	2,5	2,1	2,4
60-100 pct.	1,4	1,5	1,1	1,3
9 år				
0-5 pct.	61,1	69,1	71,3	67,9
5-10 pct.	12,5	9,9	9,8	10,5
10-15 pct.	7,8	5,7	5,6	6,2
15-20 pct.	5,1	3,7	3,4	3,9
20-40 pct.	9,6	7,5	6,7	7,7
40-60 pct.	2,7	2,6	2,2	2,4
60-100 pct.	1,4	1,5	1,0	1,3
10 år				
0-5 pct.	60,3	68,3	70,9	67,3
5-10 pct.	13,1	10,2	10,1	10,9
10-15 pct.	7,8	5,7	5,4	6,1
15-20 pct.	5,4	4,0	3,7	4,2
20-40 pct.	9,5	7,7	6,8	7,8
40-60 pct.	2,7	2,7	2,2	2,5
60-100 pct.	1,3	1,5	1,0	1,2

Anm.: Den samlede gruppe er alle fra de tre aldersgrupper, dvs. 30-65 år. I graden uden for arbejdsmarkedet indgår dagpenge, alle ydelser i kontanthjælpssystemet (SHO-ydelse, kontanthjælp og uddannelseshjælp), ledighedsydelse, sygedagpenge, jobafklaring, for- og revalideringsydelse, samt ressourceforløb.

Kilde: Registerdata fra Danmarks Statistik og egne beregninger.

Tabel B.9 Graden uden for arbejdsmarkedet 1-10 år tilbage for personer i den erhvervsaktive alder i 2020, som har været erhvervsaktive i året fordelt på aldersgrupper (antal)

Grad uden for arbejdsmarkedet	Alder			Samlet
	30-40 år	40-50 år	50-65 år	
1 år				
0-5 pct.	454.120	526.790	756.230	1.737.140
5-10 pct.	24.450	24.690	33.540	82.680
10-15 pct.	8.730	9.070	13.890	31.680
15-20 pct.	11.480	11.620	17.830	40.930
20-40 pct.	23.510	23.300	35.490	82.290
40-60 pct.	12.540	11.700	17.420	41.660
60-100 pct.	14.860	14.700	21.640	51.190
2 år				
0-5 pct.	433.770	510.310	731.430	1.675.500
5-10 pct.	26.170	25.980	39.610	91.760
10-15 pct.	18.040	17.650	26.370	62.060
15-20 pct.	13.710	13.260	19.730	46.700
20-40 pct.	32.920	30.890	45.650	109.460
40-60 pct.	13.710	12.770	18.590	45.070
60-100 pct.	11.360	11.000	14.660	37.020
3 år				
0-5 pct.	407.600	489.220	703.960	1.600.780
5-10 pct.	38.840	37.080	55.580	131.500
10-15 pct.	25.210	24.100	35.350	84.660
15-20 pct.	18.230	16.900	24.930	60.060
20-40 pct.	34.980	31.590	45.780	112.350
40-60 pct.	14.990	13.200	18.370	46.560
60-100 pct.	9.830	9.780	12.060	31.660
4 år				
0-5 pct.	392.620	478.390	692.340	1.563.350
5-10 pct.	43.510	40.610	59.500	143.620
10-15 pct.	30.630	28.760	41.710	101.100
15-20 pct.	18.550	16.810	24.040	59.390
20-40 pct.	39.370	34.050	48.950	122.370
40-60 pct.	15.830	13.650	18.630	48.110
60-100 pct.	9.160	9.590	10.870	29.620
5 år				
0-5 pct.	379.340	468.100	680.280	1.527.710
5-10 pct.	50.850	47.600	69.600	168.050
10-15 pct.	31.810	28.840	41.550	102.200
15-20 pct.	20.390	18.080	26.000	64.480
20-40 pct.	42.500	35.370	49.490	127.350
40-60 pct.	15.830	14.230	18.910	48.980
60-100 pct.	8.960	9.640	10.200	28.800
6 år				
0-5 pct.	363.220	453.990	663.860	1.481.070
5-10 pct.	59.650	55.280	79.820	194.750

10-15 pct.	34.160	30.730	43.900	108.800
15-20 pct.	21.820	18.770	26.610	67.190
20-40 pct.	46.640	38.430	52.900	137.970
40-60 pct.	15.560	15.040	19.200	49.800
60-100 pct.	8.630	9.620	9.750	28.000
7 år				
0-5 pct.	354.900	447.240	657.130	1.459.270
5-10 pct.	61.600	56.080	81.170	198.860
10-15 pct.	35.950	31.460	44.470	111.890
15-20 pct.	25.280	21.260	29.840	76.380
20-40 pct.	48.740	40.940	55.000	144.690
40-60 pct.	15.070	15.360	18.840	49.270
60-100 pct.	8.140	9.510	9.570	27.220
8 år				
0-5 pct.	342.010	436.440	644.580	1.423.030
5-10 pct.	67.870	61.180	88.450	217.490
10-15 pct.	39.700	33.620	47.340	120.660
15-20 pct.	26.390	21.680	29.800	77.870
20-40 pct.	51.310	43.920	57.800	153.030
40-60 pct.	14.630	15.730	18.700	49.060
60-100 pct.	7.770	9.300	9.360	26.430
9 år				
0-5 pct.	335.720	429.720	638.940	1.404.370
5-10 pct.	68.570	61.520	87.750	217.840
10-15 pct.	42.750	35.650	50.140	128.540
15-20 pct.	27.850	22.690	30.770	81.310
20-40 pct.	52.540	46.630	59.990	159.160
40-60 pct.	14.780	16.400	19.250	50.420
60-100 pct.	7.470	9.260	9.210	25.930
10 år				
0-5 pct.	331.700	424.410	634.910	1.391.010
5-10 pct.	71.780	63.400	90.130	225.310
10-15 pct.	42.610	35.380	48.670	126.660
15-20 pct.	29.850	24.680	32.770	87.300
20-40 pct.	52.130	48.100	61.250	161.480
40-60 pct.	14.590	16.900	19.490	50.980
60-100 pct.	7.020	9.000	8.820	24.830

Anm.: Den samlede gruppe er alle fra de tre aldersgrupper, dvs. 30-65 år. I graden uden for arbejdsmarkedet indgår dagpenge, alle ydelser i kontanthjælpssystemet (SHO-ydelse, kontanthjælp og uddannelseshjælp), ledighedsydelse, sygedagpenge, jobafklaring, for- og revalideringsydelse, samt ressourceforløb. Tallene er afrundet til nærmest 10.

Kilde: Registerdata fra Danmarks Statistik og egne beregninger.

Tabel B.10 Graden uden for arbejdsmarkedet 1-10 år tilbage for PenSam's bidragsaktive medlemmer i 2020 fordelt på aldersgrupper (andele)

Grad uden for arbejdsmarkedet	Alder			Samlet
	30-40 år	40-50 år	50-65 år	
1 år				
0-5 pct.	66	69	73	70
5-10 pct.	7	6	5	5
10-15 pct.	2	2	2	2

15-20 pct.	3	3	3	3
20-40 pct.	7	6	6	6
40-60 pct.	4	3	3	4
60-100 pct.	11	10	9	10
2 år				
0-5 pct.	61	66	68	66
5-10 pct.	7	6	6	6
10-15 pct.	5	4	4	4
15-20 pct.	4	3	3	3
20-40 pct.	10	8	8	8
40-60 pct.	5	5	4	5
60-100 pct.	8	9	7	8
3 år				
0-5 pct.	55	61	64	61
5-10 pct.	10	8	8	8
10-15 pct.	6	6	5	6
15-20 pct.	5	4	4	4
20-40 pct.	11	9	8	9
40-60 pct.	6	5	5	5
60-100 pct.	7	8	7	7
4 år				
0-5 pct.	52	58	61	58
5-10 pct.	10	9	8	9
10-15 pct.	8	6	6	6
15-20 pct.	5	4	4	4
20-40 pct.	12	10	9	10
40-60 pct.	7	6	6	6
60-100 pct.	6	7	6	6
5 år				
0-5 pct.	49	55	59	55
5-10 pct.	11	10	9	10
10-15 pct.	8	6	6	7
15-20 pct.	6	5	4	5
20-40 pct.	14	11	10	11
40-60 pct.	7	6	6	6
60-100 pct.	6	7	6	6
6 år				
0-5 pct.	45	51	56	52
5-10 pct.	13	11	10	11
10-15 pct.	8	7	6	7
15-20 pct.	6	5	4	5
20-40 pct.	16	12	11	13
40-60 pct.	7	7	6	7
60-100 pct.	5	6	5	5
7 år				
0-5 pct.	43	49	55	51
5-10 pct.	13	11	10	11
10-15 pct.	9	7	6	7
15-20 pct.	7	6	5	6
20-40 pct.	17	14	12	14
40-60 pct.	7	7	7	7
60-100 pct.	4	6	5	5
8 år				

0-5 pct.	40	47	53	48
5-10 pct.	14	12	11	12
10-15 pct.	9	7	7	8
15-20 pct.	7	6	5	6
20-40 pct.	18	15	13	15
40-60 pct.	7	8	6	7
60-100 pct.	4	6	5	5
9 år				
0-5 pct.	39	45	51	46
5-10 pct.	13	12	11	12
10-15 pct.	10	8	7	8
15-20 pct.	8	6	5	6
20-40 pct.	19	16	14	16
40-60 pct.	8	8	7	7
60-100 pct.	4	6	4	5
10 år				
0-5 pct.	38	43	50	45
5-10 pct.	14	12	11	12
10-15 pct.	10	8	7	8
15-20 pct.	8	7	6	7
20-40 pct.	20	17	15	16
40-60 pct.	8	8	7	7
60-100 pct.	4	5	4	4

Anm.: Den samlede gruppe er alle fra de tre aldersgrupper, dvs. 30-65 år. I graden uden for arbejdsmarkedet indgår dagpenge, alle ydelser i kontanthjælpssystemet (SHO-ydelse, kontanthjælp og uddannelseshjælp), ledighedsydelse, sygedagpenge, jobafklaring, for- og revalideringsydelse, samt ressourceforløb.

Kilde: PenSam's kundedata, registerdata fra Danmarks Statistik og egne beregninger.

Tabel B.11 Graden uden for arbejdsmarkedet 1-10 år tilbage for PenSam's bidragsaktive medlemmer i 2020 fordelt på aldersgrupper (antal)

Grad uden for arbejdsmarkedet	Alder			Samlet
	30-40 år	40-50 år	50-65 år	
1 år				
0-5 pct.	21.600	30.790	62.800	115.200
5-10 pct.	2.250	2.730	4.150	9.130
10-15 pct.	830	990	1.930	3.750
15-20 pct.	1.000	1.230	2.320	4.540
20-40 pct.	1.960	2.280	4.460	8.690
40-60 pct.	830	970	2.040	3.840
60-100 pct.	1.140	1.570	3.210	5.910
2 år				
0-5 pct.	20.480	29.720	59.770	109.970
5-10 pct.	2.200	2.740	5.380	10.310
10-15 pct.	1.490	1.760	3.280	6.530
15-20 pct.	1.130	1.270	2.470	4.870
20-40 pct.	2.460	2.670	5.470	10.600
40-60 pct.	980	1.160	2.290	4.430
60-100 pct.	860	1.240	2.260	4.360
3 år				
0-5 pct.	18.730	27.830	56.600	103.160

5-10 pct.	3.040	3.650	7.020	13.710
10-15 pct.	1.960	2.320	4.440	8.730
15-20 pct.	1.320	1.450	2.920	5.690
20-40 pct.	2.650	2.880	5.560	11.090
40-60 pct.	1.120	1.230	2.330	4.670
60-100 pct.	790	1.180	2.050	4.010
4 år				
0-5 pct.	17.720	26.720	55.160	99.610
5-10 pct.	3.270	3.870	7.280	14.420
10-15 pct.	2.230	2.540	5.070	9.840
15-20 pct.	1.400	1.620	2.920	5.940
20-40 pct.	2.950	3.250	5.980	12.180
40-60 pct.	1.290	1.390	2.580	5.260
60-100 pct.	730	1.160	1.920	3.810
5 år				
0-5 pct.	16.710	25.520	53.320	95.550
5-10 pct.	3.620	4.390	8.460	16.460
10-15 pct.	2.310	2.640	5.120	10.060
15-20 pct.	1.600	1.730	3.110	6.430
20-40 pct.	3.290	3.510	6.190	12.990
40-60 pct.	1.360	1.620	2.910	5.890
60-100 pct.	720	1.140	1.820	3.680
6 år				
0-5 pct.	15.480	24.100	51.270	90.840
5-10 pct.	4.080	4.890	9.410	18.370
10-15 pct.	2.470	2.850	5.300	10.620
15-20 pct.	1.670	1.800	3.290	6.760
20-40 pct.	3.840	3.950	6.820	14.610
40-60 pct.	1.350	1.870	3.160	6.380
60-100 pct.	700	1.110	1.670	3.480
7 år				
0-5 pct.	14.760	23.320	50.270	88.350
5-10 pct.	4.020	4.820	9.360	18.190
10-15 pct.	2.540	2.870	5.380	10.800
15-20 pct.	1.960	2.090	3.730	7.780
20-40 pct.	4.240	4.420	7.350	16.010
40-60 pct.	1.410	1.940	3.220	6.570
60-100 pct.	660	1.100	1.610	3.370
8 år				
0-5 pct.	13.670	22.220	48.550	84.440
5-10 pct.	4.260	5.030	10.160	19.450
10-15 pct.	2.810	3.090	5.680	11.580
15-20 pct.	2.040	2.190	3.670	7.900
20-40 pct.	4.740	4.930	8.100	17.780
40-60 pct.	1.440	1.990	3.170	6.590
60-100 pct.	640	1.100	1.590	3.330
9 år				
0-5 pct.	13.030	21.340	47.530	81.890
5-10 pct.	4.190	5.010	9.930	19.140
10-15 pct.	2.950	3.170	6.020	12.130
15-20 pct.	2.190	2.320	3.790	8.290
20-40 pct.	5.030	5.490	8.820	19.340
40-60 pct.	1.580	2.110	3.240	6.940

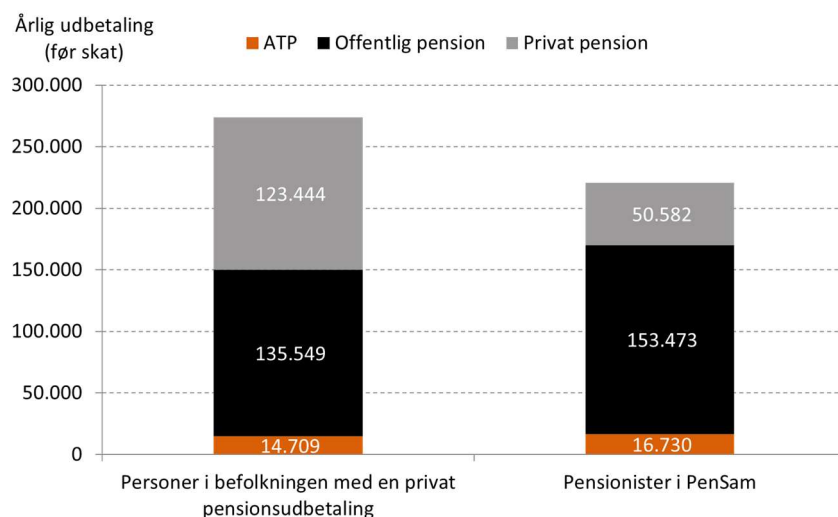
60-100 pct.	630	1.110	1.600	3.330
10 år				
0-5 pct.	12.580	20.670	46.780	80.030
5-10 pct.	4.270	5.090	10.100	19.460
10-15 pct.	2.880	3.180	5.800	11.860
15-20 pct.	2.400	2.530	4.130	9.070
20-40 pct.	5.210	5.790	9.250	20.250
40-60 pct.	1.650	2.220	3.350	7.220
60-100 pct.	600	1.070	1.510	3.180

Anm.: Den samlede gruppe er alle fra de tre aldersgrupper, dvs. 30-65 år. I graden uden for arbejdsmarkedet indgår dagpenge, alle ydelser i kontanthjælpssystemet (SHO-ydelse, kontanthjælp og uddannelseshjælp), ledighedsydelse, sygedagpenge, jobafklaring, for- og revalideringsydelse, samt ressourceforløb. Tallene er afrundet til nærmeste 10.

Kilde: PenSam's kundedata, registerdata fra Danmarks Statistik og egne beregninger.

Bilag 7

Figur B.6 Fordeling af pensionsudbetaling for en enlig PenSam-pensionist og øvrige pensionister

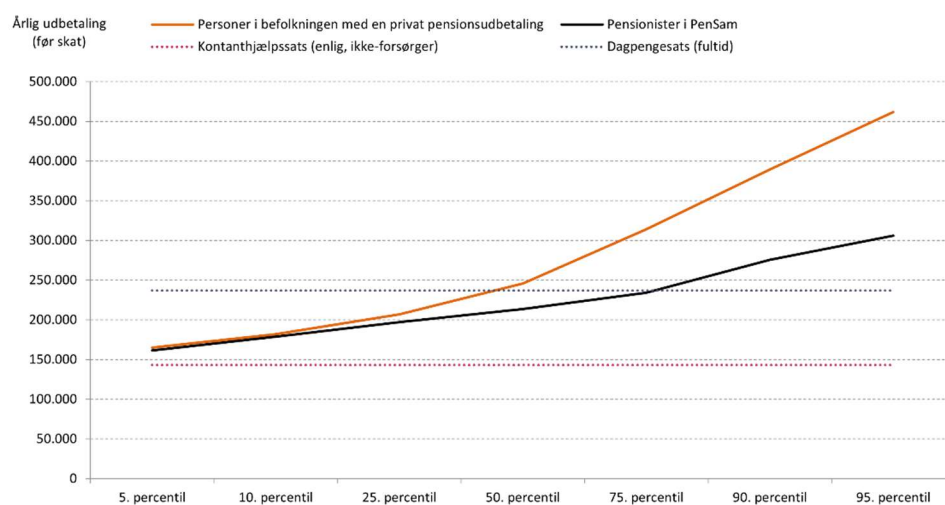

Anm.: For den private pensionsudbetaling indgår summen af udbetalinger for alle selskaber, dvs. at en Pensionist, der får udbetalt pension fra PenSam også kan få udbetalinger fra andre pensionselskaber. Den offentlige udbetaling består af grundbeløb, pensionstillæg, varmetillæg, ældrecheck mv. Se følgende link for en udtømmende beskrivelse:

<https://www.dst.dk/da/Statistik/dokumentation/Times/sociale-pensioner/aar-ialt-beloeb>.

Kilde: PenSam's kundedata, registerdata fra Danmarks Statistik og egne beregninger.

Figur B.7 Percentilfordeling af årlig samlet pensionsudbetaling for enlige (før skat)

Anm.: Kontanthjælpssatsen og dagpengesatsen er pr. 2023.

Kilde: PenSam's kundedata, registerdata fra Danmarks Statistik og egne beregninger.

Litteraturliste

AKF (2010). *Kommunernes tilkendelse af førtidspension og visitering til fleksjob*. Anvendt KommunalForskning, AKF Working Paper. Tilgængelig på: <https://www.vive.dk/media/pure/8629/2036487>

Amilon, A. & Jeppesen, A. G. (2016). *Økonomisk udsatte pensionister. Levevilkår blandt økonomisk dårligt stillede pensionister*. SDO – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd. København

ATP (2023). *Pension i tal 2023. Indsigt i det danske pensionssystem* Tilgængelig på: <https://www.atp.dk/dokument/pension-i-tal-2023>

Bekendtgørelse af lov om beskatning af pensionsordninger mv. (pensionsbeskatningsloven), LBK nr. 1327 af 10/09/2020

Danmarks Statistik (2019). *Indvandrere i Danmark 2019*. Tilgængelig på: <https://www.dst.dk/pubfile/29446/Indv2019>

Danmarks Statistik (2017). *Statistisk tiårsoversigt. Tema: Arbejdsliv, pension og dødelighed*. Tilgængelig på: <https://www.dst.dk/Site/Dst/Udgivelser/GetPubFile.aspx?id=27701&sid=statistisk%20ti%C3%A5rsoversigt%202017>

Deloitte (2018). *Evaluering af reform af førtidspension og fleksjob: hovedrapport*. Tilgængelig på: https://bm.dk/media/6576/hovedrapport_foep_fleks-pdf.pdf

Finansministeriet (2017). *Det danske pensionssystem nu og i fremtiden*. Tilgængelig på: [detdanskepensionssystem-nuogifremtiden.pdf \(fm.dk\)](detdanskepensionssystem-nuogifremtiden.pdf (fm.dk))

Kommissionen om tilbagetrækning og nedslidning (2022). *Fremtidssikring af et stærkt pensionssystem*. Udarbejdet af Beskæftigelsesministeriet.

Regeringen (2022). *Ansvar for Danmark. Det politiske grundlag for Danmarks regering*. Regeringsgrundlag.

Beskæftigelsesministeriet (2019). *Aftale om ret til seniorpension for nedslidte*. Tilgængelig på: <https://bm.dk/media/10213/aftaletekst-pension.pdf>

Pensionskommissionen (2015). *Det danske pensionssystem – internationalt anerkendt, men ikke problemfrit*. Tilgængelig på https://www.skm.dk/media/5355/det-danske-pensionssystem_samlettilweb.pdf

SFI (1998). *Arbejdsmarkedsreformen og arbejdsmarkedet*. Det Nationale Forskningscenter for Velfærd

SFI (2014). *Hvilken forskel gør en tilkendelse af førtidspension?* Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 14:14. Tilgængelig på: <https://www.vive.dk/media/pure/5221/276974>

Skatteministeriet (2016). *Gennemsnitsskatten for samtlige skattepligtige i 2016*. Tilgængelig på: <https://www.skm.dk/skattetal/statistik/arkiv/gennemsnitsskatten-for-samtlige-skattepligtige-i-2016/>